

НУБІП України

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

11.02 – МР.2 1740 «С» 2020.11.12 010 ПЗ

Петрикович Євген Олексійович

2021

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Економічний факультет

УДК 336.762:631.576.3 (100+477)

Н

ПОГОДЖЕНО
Декан економічного факультету

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри

1

Діброва А.Д.

Ільчук М.М.

(підпис)

(підпис)

«__» _____ 2021 р. «__» _____ 2021 р.

НУБІП України

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ЗЕРНО ПШЕНИЦІ НА СВІТОВИХ БІРЖАХ
ТА СПОТОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ**

НУБІП України

Спеціальність 076 – «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
(код і назва)

Освітня програма Підприємництво, торгівля та біржова діяльність
(назва)

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна
(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

НУБІП України

Гарант освітньої програми

к.е.н., професор

(науковий ступінь та вчене звання)

(підпис)

Солодкий М.О.

(ПІБ)

Н

**Керівник магістерської
кваліфікаційної роботи**

к.е.н., доцент

(науковий ступінь та вчене звання)

(підпис)

Панкратова Л. Л.

(ПІБ)

1

Виконав

(підпис)

Петрикович Є. О.

(ПІБ студента)

НУБІП України

Київ – 2021

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Економічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри організації
підприємництва та біржової діяльності
д.с.н., проф. Гльчук М. М.
« » « » 2020 р.

ЗАВДАННЯ

ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ СТУДЕНТУ

Петрикович Євгена Олексійовича

(прізвище, ім'я, по-батькові)

Спеціальність 076 – «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

(код і назва)

Освітня програма Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

(назва)

Орієнтація освітньої програми

освітньо-професійна

(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Тема магістерської роботи Ціноутворення на зерно пшениці на світових біржах та
спотовому ринку України

Затверджена наказом ректора НУБіП України від 12 листопада 2020 р. № 1740"С"

Термін подання завершеної роботи на кафедру

2021.11.15

(рік, місяць, число)

Вихідні дані до магістерської роботи: статистичні дані Міністерства сільського
господарства США, Міністерства сільського господарства і продовольства України,

Державного комітету статистики України, дані консалтингових та інформаційних
агентств, світових біржових майданчиків тощо.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Теоретичні засади функціонування ринку зерна
2. Аналіз формування цін на пшеницю на світовому та вітчизняному ринку
3. Прогнозні оцінки балансових показників та цін на пшеницю в Україні

Перелік графічного матеріалу (за потреби) таблиці, рисунки, схеми

Дата видані завдання « »

2020 р.

Керівник магістерської
роботи

(підпис)

Панкратова Л. Л.

(прізвище та ініціали)

Завдання прийняв до
виконання

(підпис)

Петрикович Є. О.

(прізвище та ініціали)

студента)

РЕФЕРАТ

на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за темою «Ціноутворення на зерно пшениці на світових біржах та спотовому ринку України»

Магістерська робота на тему «Ціноутворення на зерно пшениці на світових біржах та спотовому ринку України» викладена на сторінках друкованого тексту і містить ___ таблиць, ___ рисунків та ___ додатків. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій. Для написання магістерської роботи було використано ___ літературні та Інтернет джерела.

Метою дослідження є аналіз кон'юнктури світового та вітчизняного ринку пшениці, зокрема проблем ціноутворення з метою виявлення нагальних проблем та прогнозування цін.

Об'єктом дослідження є світовий та український ринок пшениці та основні аспекти ціноутворення на ньому. *Предметом дослідження* є сукупність теоретико-методологічних особливостей формування попиту, пропозиції та цін на світовому та українському ринку пшениці.

У роботі використані такі загальнонаукові методи: порівняння, аналіз і синтез, дедукції, індукції, експертних оцінок тощо. Із спеціальних методів використані статистичні методи: темпи приросту, росту, Стандартного трендового аналізу, балансового аналізу та фундаментального аналізу.

Інформаційну базу дослідження становлять статистичні дані Міністерства сільського господарства США, Міністерства сільського господарства і продовольства України, Державного комітету статистики України, дані консалтингових та інформаційних агенств, світових біржових майданчиків, інформаційні інтернет-портали та економічні публікації, в тому числі періодичні видання.

Ключові слова: ЦІНА, ЦІНОУТВОРЕННЯ, ТОВАРНИЙ РИНОК,

БІРЖОВІ КОТИРУВАННЯ, ВОЛАТИЛЬНІСТЬ, ПОПИТ, ПРОПОЗИЦІЯ.

НУБІП України

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЦІН

1.1. Біржа, як орієнтир для визначення ринкових цін

1.2. Організаційно-економічний механізм функціонування ринку зерна в Україні

1.3. Особливості функціонування бірж в Україні

РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ ЦІН НА ПШЕНИЦЮ НА СВІТОВОМУ ТА ВІТЧИЗНЯНОМУ РИНКУ

2.1. Сучасний стан розвитку світового ринку пшениці

2.2. Аналіз кон'юнктури ринку пшениці в Україні: попит та пропозиція

2.3. Цінова ситуація на пшеницю на світових біржових майданчиках та в Україні

РОЗДІЛ 3. ПРОГНОЗНІ ОЦІНКИ БАЛАНСОВИХ ПОКАЗНИКІВ ТА ЦІН НА ПШЕНИЦЮ В УКРАЇНІ

3.1. Вибір методів прогнозування цін та балансових показників товарного ринку

3.2. Прогнозна оцінка балансових показників та цін на пшеницю

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

НУБІП України

НУБІП України

ВСТУП

Актуальність теми. В сучасних умовах глобалізації особливий інтерес представляє аграрний сектор економіки, що забезпечує продовольчу безпеку окремо взятої держави і світової спільноти загалом. Особливу роль у вирішенні питань продовольчої безпеки належить зерновій галузі. Тенденції, що формуються на світовому ринку зерна, багато в чому, залежать від рівня розвитку інших галузей аграрного сектора економіки.

Пшениця є однією із найбільш поширених сільськогосподарських культур України та світу, яка поступово прогресує. В Україні кліматичні умови та значна кількість чорноземів сприяють отриманню зерна в кількості, що дозволяє забезпечити власну продовольчу безпеку та експортувати левову частку виробленої продукції. Україна є одним з основних експортерів зерна в Європі. З огляду на вище сказане, пшениця користується сталим попитом на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Ціни на пшеницю стрімко зростають в останні роки з ряду причин, які ми будемо розглядати в нашій магістерській роботі. У свою чергу це забезпечує відшкодування понесених витрат і дає можливість в подальшому розвивати виробництво цієї культури. Виробництво зерна займає провідну роль в агропромисловому комплексі України. Від рівня ефективності розвитку ринку пшениці залежить добробут населення держави, значні експортні можливості країни.

Ринок зерна є одним із найбільш досліджуваних теоретиками і практиками об'єктів. Проте, функціонування ринку зерна в Україні на сьогодні усе ще залишається далеким від ефективного. Дослідженням розвитку глобального ринку зерна та місця України на ньому присвячено праці багатьох економістів-аналітиків. Науковий інтерес щодо проблем розвитку світових ринків зернових культур становлять праці таких провідних вчених, як Браславця М., Гатаулїна А., Кардаш У., Кісельова У. Р. Кравченка. Питання аналізу і оцінки стану зернового ринку в Україні розкриваються у працях

вітчизняних економістів Саблука П.Т., Ільчука М.М., Барановської О. Д., Коновала І. А., Панкратової Л.Л., Шпичака О.М., Лобаса М.Г., М.В. Калінчика та інших.

Пшениця на світовому ринку є головною продовольчою культурою, яку населення Землі найбільше потребує. Культура користується попитом у багатьох країнах світу (більше 80 країн). Останнім часом виробництво достатньої кількості зерна набуває актуальності не тільки для забезпечення внутрішніх потреб держави, а й для того, щоб зміцнити позиції України на світовому ринку. Актуальним є те, що головним напрямом зовнішньоекономічної політики України є експортний потенціал зернопродуктового підкомплексу, оскільки значну кількість зерна наша держава продає на зовнішній ринок. Україна є одним із основних експортерів зерна, зокрема пшениці. Беручи до уваги війну на Донбасі, зерно (зокрема, пшениця) займає місце провідного товару України, що йде на експорт.

Мета дипломної роботи – аналіз кон'юнктури світового та вітчизняного ринку пшениці, зокрема проблем ціноутворення з метою виявлення нагальних проблем та прогнозування цін.

Щоб досягнути поставленої мети необхідно вирішити наступні питання:

- 1) опрацювати теоретико-методичні засади формування цін на зерно;
- 2) дослідити сучасний стан ринку пшениці в Україні та світі: попит, пропозицію, показники торгівлі, тощо;
- 3) проаналізувати основні чинники ціноутворення та їх вплив на ціну пшениці;
- 4) на основі вивчення різноманітних методів прогнозування здійснити короткостроковий прогноз цін на пшеницю в Україні;

Об'єктом дослідження є світовий та український ринок пшениці та основні аспекти ціноутворення на ньому.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методологічних особливостей формування попиту, пропозиції та цін на світовому та українському ринку пшениці.

Інформаційну базу дослідження склали офіційні матеріали державних органів, організацій саморегулювання, міжнародних організацій, періодичних видань та наукових публікацій, нормативно-правові акти, документи міжнародних організацій, інформаційно-статистичні матеріали вітчизняної та зарубіжної періодичної преси щодо запропонованих проблемам, а також відповідні розділи офіційних сайтів в мережі Інтернет.

В результаті проведеного дослідження здійснено аналіз та прогноз цін на пшеницю на кінець 2021 року виявлено окремі недоліки функціонування ринку пшениці та запропоновано заходи, щодо їх усунення.

Результати роботи опубліковано в опубліковані в збірниках тез студентських конференцій НУБіП в 2020 і 2021 рр.:

1. Петрикович Є. О. Цінова ситуація на зерно на світових біржах та в Україні. *Розвиток підприємництва та біржової діяльності у системі євроінтеграційних процесів: збірник тез доповідей 5-ої секції 74-ої науковопрактичної студентської конференції НУБіП України «Концептуальні засади збалансованого розвитку аграрного сектору економіки України в умовах глобальних викликів»*. 19 листопада 2020 року. К.: НУБіП України, 2020. с.43-46.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЦІН

1.1. Біржа, як орієнтир для визначення ринкових цін

Ефективне функціонування будь-якої економічної системи, зокрема й біржових відносин, передбачає впровадження механізмів їх розвитку. Серед таких наука розглядає процеси управління, тому пошук шляхів розкриття кібернетичного потенціалу цих систем є важливим завданням в науці.

У цьому контексті біржова діяльність стає об'єктом інтересу як бізнесу, так і наукових досліджень. Проте в Україні біржовий ринок залишається поза системною увагою наукової спільноти. Ускладнюють ситуацію, визнані вітчизняною наукою, методологічні «провали» і «відсутність адекватної парадигми, здатної надати достатній науковий інструментарій для теоретичної інтерпретації і практичного запровадження необхідних реформаційних заходів» [18]. Зокрема, аналіз досліджень біржових відносин свідчить про те, що теоретична база недосконала, а біржова діяльність розглядається переважно як прикладна сфера, а біржі – як виключно ринкові інститути. Зокрема, науковці асоціюють біржі зазвичай із ринком чи обміном, і презентують їх в категоріях «біржовий ринок», «ринок біржової торгівлі», «біржова ринкова торгівля».

У цілому виділяються два основні підходи до визначення бірж: а) це певним чином організований ринок (сегмент ринку); б) підприємство з юридичною правосуб'єктністю особливого типу та призначення. Фактично, мова йде про дуальну природу категорії «біржа»: одночасно як ринку, і як підприємства. Такої ж думки дотримувався відомий світовий вчений-економіст А. Маршалл, вважаючи біржовий ринок біржею, де торгівля проводиться за допомогою системи подвійного аукціону спеціальних торгівельних залах і ці ринки рухаються у бік більшої ліквідності з невеликою різницею у цінах покупця і продавця [21, 336].

Іншими словами, «біржа» і «біржовий ринок» ототожені: говоримо про біржі, розуміємо біржовий ринок, і, навпаки, досліджуючи біржовий ринок, вивчаємо біржі. У процесі еволюції біржі набували певної специфіки.

Джерелом їх виникнення слугувало укрупнення виробництв, яке потребувало шляхів реалізації крупних партій товарів на регулярній основі і цін на основі попиту й пропозиції. Спочатку біржі виникали як невеликі зібрання для купівлі-продажу реального товару, здебільшого сільськогосподарської продукції.

Німецький учений Ф. Віннер, систематизувавши відомі міжнародні наукові дослідження цього періоду, у своїй праці «Біржа», робить висновок, що біржі вважалися «періодичним зібранням купців (покупців і продавців), торгових посередників і інших осіб, які прямо чи опосередковано задіяні в торгівлі, що відбувається в певному місці з метою укладання торгових угод на

основі універсально визначених даних або стандартизованих, визначених родовими ознаками товарів оптової торгівлі в значному обсязі так, що угоди укладаються з дотриманням установлених ділових звичаїв (узансів)» [2, 47].

Фактично, на початку розвитку біржових відносин, біржі асоціювалися тільки з місцем проведення торгів, майданчиком, де торгують. Але, як свідчить дійсність, не всі місця торгівлі можуть бути біржами. На сьогодні біржа має бути «юридично оформленим оптовим ринком, у вигляді організації торговців» [4, 7]. Подібні позиції відстоювали Е. Долап і Д. Ліндсей, які визначали «біржовий ринок як будь-яку організацію, яка використовується щодня для торгівлі один з одним» [7, 90]. Тобто, біржовий ринок розглядається як організація, як правовий інститут, фактично як підприємницька структура.

У цьому є наукова логіка. Як стверджує відомий вчений-управлінець П. Друкер у сучасному суспільстві існують ринкові інститути й інституції різних видів, розмірів, призначення і структури [8]. З точки зору права, «інститут» означає комплекс норм, які регулюють однорідні економічні відносини, установи і органи влади, які забезпечують застосування цих норм.

Конкретизує ці категорії С. Наумов, відносячи до «інститутів» закони, організації, установи, а до «інституцій» звичаї, традиції, норми поведінки, узвичаєні в суспільстві [13]. Виходячи із цього, біржовий ринок можна вважати організацією з комплексом суспільно-правових норм, які регулюють

її діяльність. Укріплює ці твердження й відомий дослідник біржових ринків О. Дегтярьова, вважаючи, що «сучасна діяльність бірж представляє собою ринок, який функціонує за встановленими правилами, регламентованими у нормативних актах [6, 13].

Загалом багатогранність згаданих категорій формує і різноманітні підходи до бачення біржових відносин як відносин конкретного інституту чи організації. Виходячи тільки з різних тлумачень поняття «організація», біржовий ринок (чи біржа) може трактуватися як структура, процес, дія, властивість, суб'єкт, процедура, оскільки організація розглядається «як комплекс взаємопов'язаних елементів, що самостійно організуються на всіх етапах життєвого циклу» [12, 8], як «системне утворення» [15, 36–53].

З точки зору теорії управління, що є важливим для реалізації процесів розвитку, організація виступає як системний інтегратор – цілісний економічний суб'єкт, що об'єднує в часі і просторі різноманітні соціально-економічні процеси і отримує ефект через використання мультиплікативних ефектів [1, 20]; характеризується універсальністю, що проявляється в подібності системи суб'єктно-об'єктних та об'єктно-суб'єктних взаємин у загальній структурі відносин, зокрема управлінських. З цієї позиції біржові відносини як відносини організації повинні бути «передбачувані, впорядковані, доцільні і стійкі» [16].

Виходячи із усіх трактувань, переконливо виглядає факт можливості застосування до досліджуваних категорій «біржа» та «біржовий ринок» усіх постулатів теорії організацій. Отже, біржовому ринку властиві усі риси організацій. Іншими словами, набуваючи певної організаційно-правової форми, цей інститут стає господарюючим суб'єктом. Власне це твердження закріплено і у вітчизняному законодавстві, де «біржа – це організація, яка

НУВІП УКРАЇНИ

об'єднує юридичні та фізичні особи, які здійснюють виробничу і комерційну діяльність, має на меті надання послуг в укладанні біржових угод, виявленні товарних цін, попиту і пропозиції на товари, вивчення, упорядкування і полегшення товарообігу і пов'язаних з ним торгівельних операцій» [14].

НУВІП УКРАЇНИ

А згідно із сучасним науково-практичним баченням і відповідно до чинного законодавства основними формами господарюючої організації є підприємства, які можуть займатися будь-яким видом діяльності, об'єднуючи різноманітні ресурси для досягнення економічних та соціальних результатів.

НУВІП УКРАЇНИ

Зокрема вважається, що підприємство – є самостійним суб'єктом господарювання, створеним для систематичного здійснення різних видів діяльності, зокрема торгівельної, в порядку передбаченому Господарським кодексом України (гл.7, ст. 62) та іншими законами [5]. Фактично підприємство слугує узагальнюючою категорією будь-якої діяльності будь-

НУВІП УКРАЇНИ

якої організації, визначає суб'єкти господарювання всіх організаційно-правових форм власності, має певну сукупність економічних, організаційних і юридичних ознак [1]. Вважаємо, що біржа (розуміємо біржовий ринок) є підприємницькою діяльністю, яка може виконувати усі функції підприємств.

НУВІП УКРАЇНИ

1.2 Організаційно-економічний механізм функціонування ринку зерна в Україні

НУВІП УКРАЇНИ

Найважливіший сектор аграрного ринку – зерновий ринок, який є складною системою економічних взаємин і інтересів учасників ринку. Вітчизняний зерновий ринок займає провідну позицію в АПК країни і восьме – за обсягом продажів і ринковою інфраструктурою. В дослідженні сучасного стану і перспектив перетворення вітчизняного АПК системоутворююча роль відводиться зерновій галузі. Рівень розвитку зерногосподарства багато в чому обумовлює стан інших галузей АПК і, отже, соціально-економічну стабільність в країні. Забезпечення населення продовольством за рахунок вітчизняного виробництва є стратегічним напрямком, оскільки від його

нальності багато в чому залежить не тільки продовольча, а й національна безпека держави [1].

Для України нарощування виробництва зерна має стратегічне значення для піднесення національної економіки, тому що при успішному його розвитку

створюються умови для ефективної діяльності низки суміжних галузей.

Підвищення рівня ефективності виробництва зерна є одним із найважливіших завдань, від розв'язання якого залежить продовольча безпека країни. Воно

повинно здійснюватися як на державному, так і на регіональному рівнях, де вирішуються питання забезпечення населення продуктами харчування.

Як зазначає Панкратова Л.Л. «За умов глобалізації ринків, збільшення обсягів виробництва та експорту сільськогосподарської продукції Україна стає дедалі активним гравцем світового ринку. Водночас завдяки лібералізації

торгівлі з ЄС український ринок стає більш відкритим для продукції

європейських країн, а митно-тарифні кордони – більш прозорими. Саме тому

тенденції внутрішніх цін значною мірою залежать від цін світового ринку, особливо на експортоорієнтовані види продукції. Цей факт добре

усвідомлюють трейдери, аналітики та експерти аграрних ринків, керівники великих агрохолдингів, а останнім часом і представники малого та середнього

бізнесу [37,57].

Уже стало звичною практикою постійне відстеження біржових котирувань на валюту, нафту, газ, кукурудзу, пшеницю тощо для прийняття

господарських рішень, що стосуються перспектив виробництва та реалізації виробленої продукції. Проте в окремих країнах чинники внутрішнього

характеру можуть формувати цінові тренди, відмінні від цін світового ринку.

У вітчизняному науковому доробку поки що не достатньо досліджень щодо взаємозв'язку між цінами світового та вітчизняного ринків, особливо тих

випадків, коли їх тенденції не збігаються. Відповідно, потребують

поглибленого вивчення й чинники, які зумовлюють відмінності в тенденціях внутрішніх і світових цін» [40].

У. Стенлі Джевонс розумів ринок як будь-яку групу людей, що

вступають в тісні ділові відносини і укладають великі угоди з приводу будь-якого товару. Британська енциклопедія характеризує ринок як сукупність інструментів, за допомогою яких здійснюється обмін товарами і послугами в результаті контактів покупців і продавців один з одним. Фрідріх Хайек

розумів ринок як складний передавальний пристрій, що дозволяє з найбільшою повнотою і ефективністю використовувати інформацію, розсіяну серед незліченної безлічі індивідуальних агентів [61]. Ф. Котлер, який займався проблемами маркетингу, визначав ринок як сукупність існуючих і потенційних покупців товару [20].

Розглянуті визначення ринку містять загальне і особливе. Всіма визнається, що ринок – це сукупність відносин між покупцями і продавцями. Оскільки ці відносини складні, багатогранні, що складаються з різних систем і блоків, економісти різних шкіл і напрямків розглядають їх в тій площині, в якій знаходиться досліджувана ними проблема. Так, Ф. Котлер розглядає ринок з точки зору маркетингу [20], Ф. Хайек – з позиції інформації, яку дає ринок [61].

Ринок – система економічних відносин, пов'язаних з обміном товарів та послуг на основі широкого використання різноманітних форм власності, товарно-грошових і фінансово-кредитних механізмів. Через ринок здійснюється переважна більшість економічних процесів. Це специфічна форма економічних взаємовідносин, що пов'язує між собою різних господарюючих суб'єктів. Для сучасного ринку характерними є економічна свобода, конкуренція, мобільність ресурсів, автономність дій учасників ринку, вичерпна поінформованість суб'єктів (ціна та цінність інформації з розвитком ринку зростають), соціалізація та глобалізація економічних зв'язків.

Сучасний ринок – один з елементів іншої значно складнішої системи господарювання, складовими якої є власне ринкові відносини, численні регулюючі інститути, система законодавства, ринкова інфраструктура, стан суспільної свідомості.

Вільним ринком вважається той, на якому встановлюється практично

НУБІП УКРАЇНИ

рівна ціна на один і той же продукт в даний час. Для цього необхідні наступні умови:

- значний за обсягом і постійний попит;
- необмежена кількість учасників ринку, постачальників зерна;

НУБІП УКРАЇНИ

- абсолютна мобільність факторів виробництва;
- вільна конкуренція серед покупців і продавців;
- доступність інформації для учасників ринку;

- висока якість виробленого товару;

- наявність транспортних засобів, що забезпечують доставку зерна покупцеві у потрібний час і місце;

НУБІП УКРАЇНИ

Зерновий ринок – це багатогалузеве утворення, у якому об'єднані цілі виробництва, зберігання, транспортування, промислова переробка й

реалізація зерна. Водночас ринок зерна є економічним механізмом, який

НУБІП УКРАЇНИ

пов'язує всі елементи обмінного процесу, створюючи умови для безперервності відтворювального процесу в зерновому підкомплексі країни. На нашу думку, зерновий ринок можна охарактеризувати як сукупність

покупців і продавців, взаємодія між якими зумовлює можливість обміну, забезпечуючи ефективність вертикальної інтеграції процесів виробництва,

розподілу, зберігання, переробки зерна.

НУБІП УКРАЇНИ

Виокремлюють різні підходи у дослідженні структури ринку зерна, відповідно до різних критеріїв поділу його на структурні елементи. Однією

з таких причин є багатоукладність такої системи як агропромисловий комплекс, що укладений комплексом між його галузями на яких, в свою

НУБІП УКРАЇНИ

чергу, впливають економічні, правові, політичні, соціальні та інші чинники суспільно-господарської діяльності.

Другою причиною слід вважати широкий спектр використання зернової продукції суміжними галузями агропромислового комплексу та напрямками

НУБІП УКРАЇНИ

господарської діяльності. Отже, для того щоб дослідити структуру зернового ринку, слід визначити основні її складові, що безпосередньо приймають участь у економічних процесах на даному ринку. До них, на нашу думку, слід

НУБІП УКРАЇНИ

віднести: товар, відносно з виробництва-розподілу-обміну-споживання; суб'єкти ринкових відносин. Відповідно до цього структуру ринку зерна наведена на рис. 1.1.

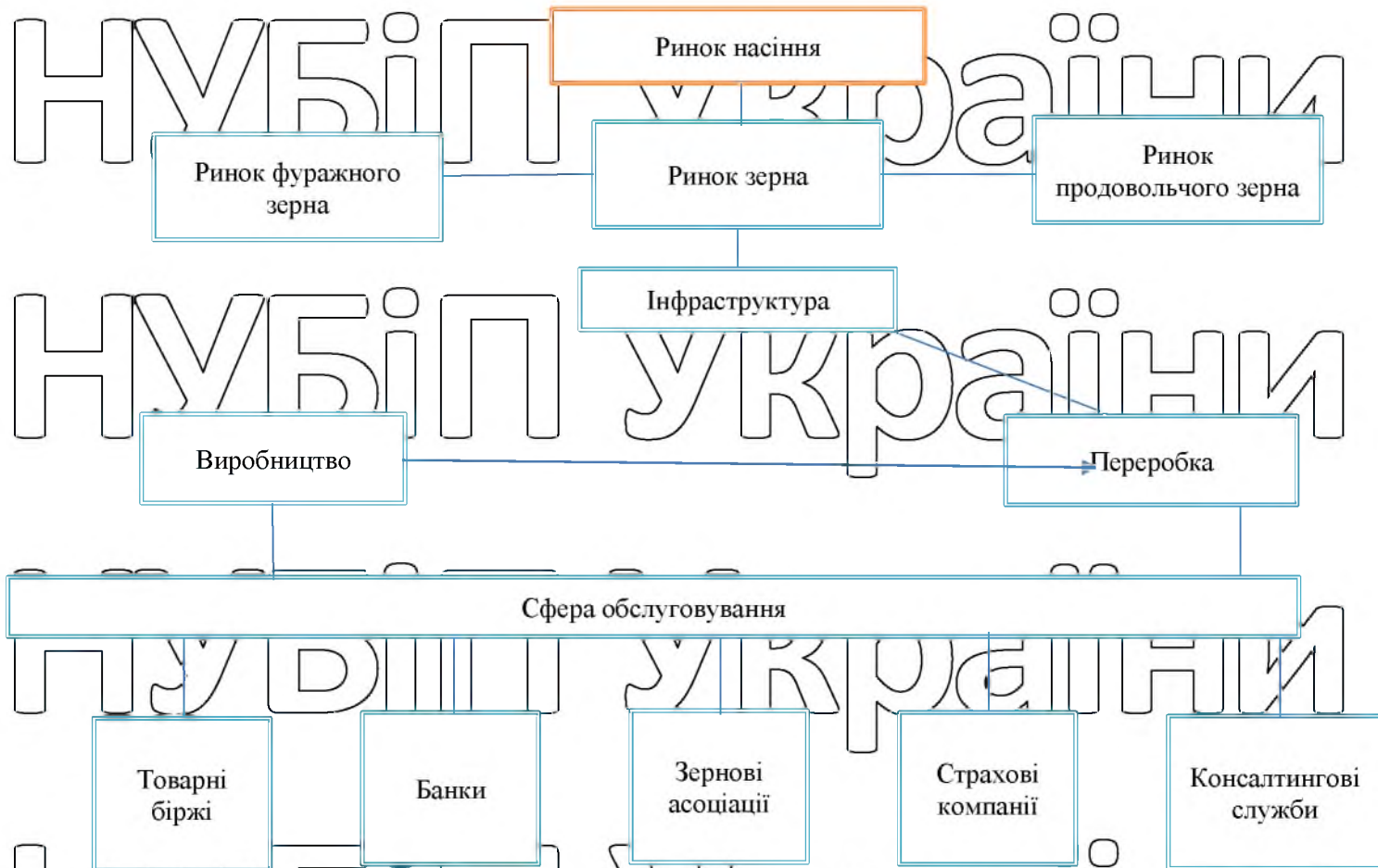
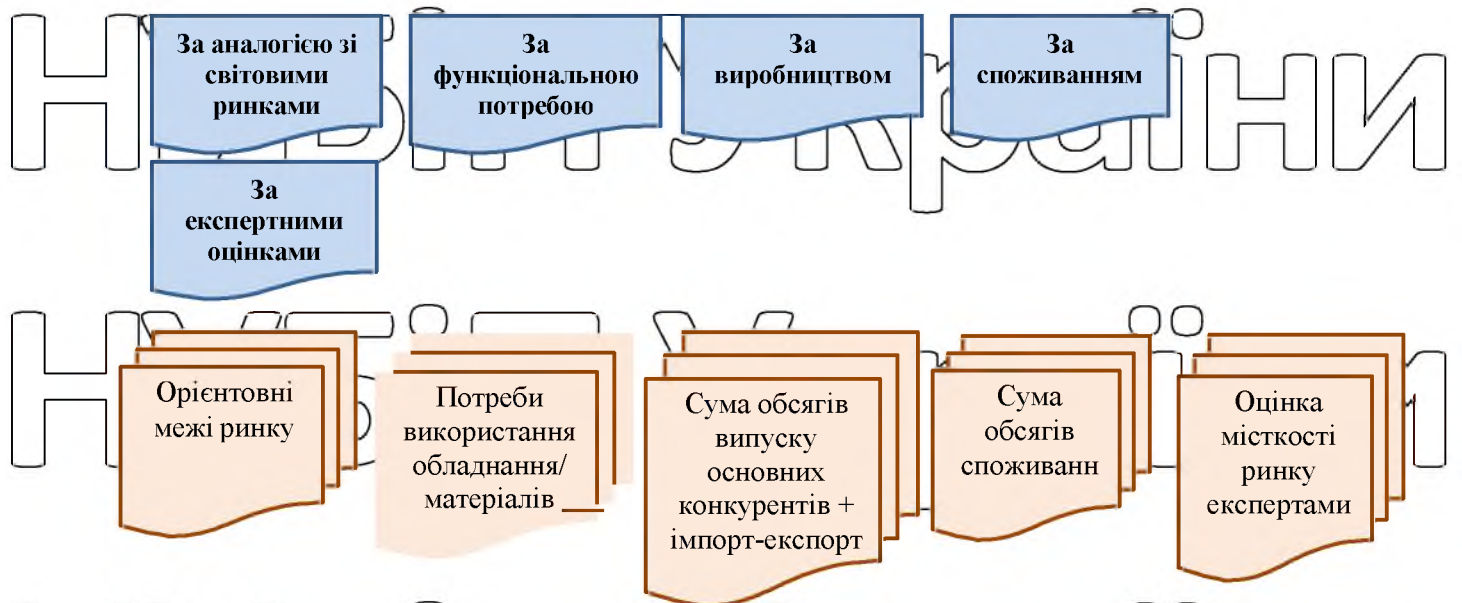

Рис. 1.1. Структура ринку зерна в Україні

Завданнями дослідження ринків є з'ясування стану конкурентного середовища на ринку; виявлення і визначення наявних на ринку проблем, які перешкоджають розвиткові конкуренції; підготовка пропозицій щодо вдосконалення розвитку конкуренції та функціонування ринків; виявлення ознак порушення законодавства про захист економічної конкуренції. При проведенні дослідження ринку можуть бути застосовані статистичні методи аналізу інформації, основними з яких є: кореляційний, факторний, кластерний, дискримінантний аналіз, аналіз сукупностей, порівняльний аналіз тощо. Для забезпечення достовірності і об'єктивності здійснення аналізу

НУБІП України

функціонування ринку можна використовувати поєднання різних методів. Такими запропоновано п'ять основних методів аналізу і оцінки ринку, які представлені на рис. 1.2:

НУБІП України

Рис. 1.2. Основні методи аналізу і оцінки ринку

За аналогією зі світовими ринками – перший крок в реалізації цього підходу - визначення ринку-аналога в більш розвиненій економіці. Наприклад, якщо ми оцінюємо український ринок пшениці, то близьким аналогом для нас може стати ринок Польщі, близький за кліматичними умовами і структурою сільськогосподарських земель.

За функціональною потребою – досить простий і точний метод. Наприклад, ми знаємо, розмір існуючого парку комбайнів в Україні, також відомий розмір парку в минулому році і середній термін експлуатації комбайна (припустимо, це десять років). Отже, для того щоб розмір парку залишався незмінним, щорічно обсяг закупівель нової техніки має становити 10% від парку. Порівнявши цю цифру з річним зростанням розмірів парку, ми без проблем можемо розрахувати річний обсяг закупівель комбайнів для збирання врожаю зернових.

За виробництвом – найпростіший спосіб, але його застосування вимагає

певної обережності. Державна статистика зазвичай містить відомості про річні обсяги виробництва різних товарних груп. Якщо ваша товарна група є в цьому списку – все відмінно. Залишається відняти від річного обсягу виробництва обсяг експортних поставок і додати імпорт. Головною проблемою може стати

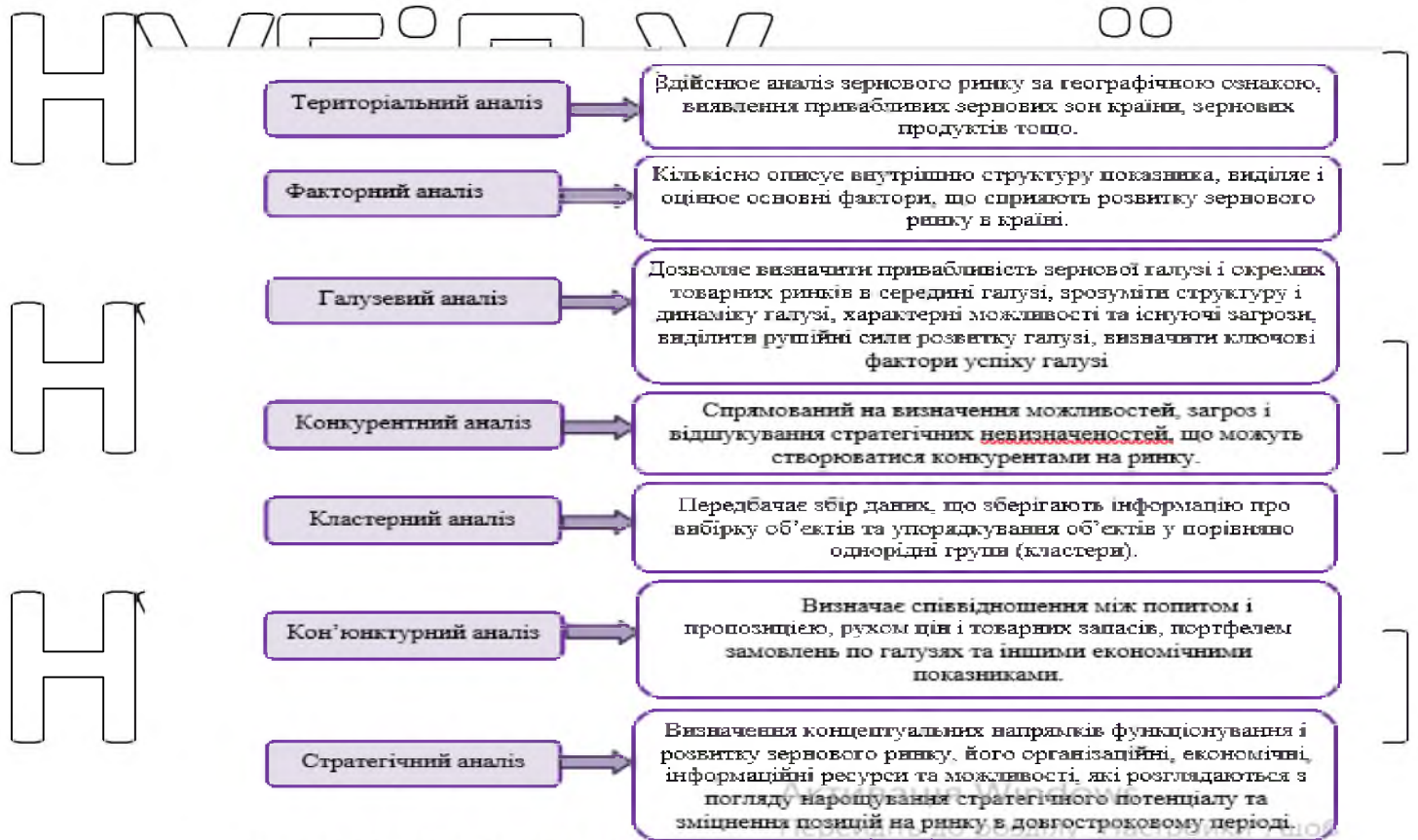
те, що статистика іноді випадково упускає якогось гравця (наприклад, він не надав вчасно звітність).

За споживання – застосують цей методом, коли ми маємо справу з декількома великими споживачами. Тоді опитавши їх, ми отримуємо прямі та достовірні відомості про обсяги споживання. Інший підхід до використання методу споживання будується на аналізі товарного випуску.

За експертними оцінками – на закритих і нових ринках такі інтерв'ю часто стають основними джерелами інформації.

Для розуміння ситуації на ринку і планування певних дій будь-яке підприємство повинно мати необхідну інформацію. Аналіз ринку – це збір даних та їх інтерпретація для того, щоб з'ясувати місце фірми чи продукту на ринку, оцінити перспективи розвитку і скласти уявлення про вимоги споживача, що впливають в подальшому на функціонування ринку. Аналіз ринку будується на виявленні його розміру і сегментації (розбиття на кількісні категорії з однорідними характеристиками), структури, існуючих тенденцій, часток і взаємини між структурами всередині ринку і за його межами. Системне отримання інформації і використання її для розвитку зернового ринку можливо за умови реалізації моделей аналізу зернового ринку (рис. 1.3).

Ринок зерна схильний до стихійності, і тому наражається на циклічні і сезонні коливання, дуже гнучкий у своєму розвитку, чутливо реагує на зміни соціально-економічного характеру, залежить від політичних і психологічних чинників, від чуток, паніки. Тому система показників кон'юнктури ринку повинна містити в собі показники динамічних і варіаційних процесів, властивих ринку, які є складовою частиною кон'юнктурних досліджень.

Примітка. Складено автором самостійно

активувати Windows.

Рис. 1.3. Основні моделі аналізу зернового ринку

Таким чином, на сьогодні Україна має значний потенціал для розвитку аграрного сектору. Цьому сприяє те, що наша держава входить в першу десятку країн за площею придатною для сільського господарства землі (41 млн га), а також в першу десятку країн-експортерів зернової продукції. При цьому Україна є однією з небагатьох держав у світі, які мають можливість збільшити виробництво сільськогосподарських культур, а звідси – величезний потенціал розвитку експорту. Але якщо врахувати, що виробництво зернових культур є найбільш рентабельним видом сільськогосподарської діяльності, який є внутрішнім «фінансовим донором» галузі та дає змогу підтримувати загальну позитивну рентабельність виробництва, то успішна зернова експортна експансія здатна забезпечити значне зростання валової доданої вартості у сільському господарстві України.

1.3 Особливості функціонування бірж в Україні

Сучасний світовий ринок в науковій літературі розглядається як комплексне економічне поняття, що охоплює сферу обміну, економічний простір для обміну активів і послуг, а також систему товарно-грошових взаємовідносин, сформованих під час процесу купівлі та(або) продажу активів [14]. Основними складовими інфраструктури ринку як системи є організаційно-маркетингова, фінансово-кредитна та інформаційно-консультаційна інфраструктури. Раціоналізація інфраструктури ринку передбачає функціонування комплексної багаторівневої системи, задля задоволення потреб споживачів та інтересів товаровиробників.

Біржова діяльність в Україні помітно відрізняється як в економічному, так і в організаційному аспекті від загальноприйнятих у світі стандартів і правил.

До нині товарні біржі в Україні не займають належної позиції, як того вимагають нові економічні умови, так як більшість зареєстрованих бірж в Україні повністю не відповідають класичному поняттю біржі [16]. У класичному розумінні основною сутністю діяльності товарної біржі вбачається забезпечення найвигідніших умов для укладання товарних контрактів. Саме організація постійно діючого оптового товарного ринку та надання посередницьких послуг учасникам біржових торгів позиціонується як головна функція товарної біржової діяльності. З цієї думкою варто погодитися, але й не слід забувати, що однією з основних функцій товарної біржі є ціноутворення, тобто встановлення біржової ціни. Крім цього біржі виконують: інформаційну і рекламно-видавничу функції; котирування цін, що складаються на біржових торгах; встановлення стандартів на біржові товари; розробку типових біржових контрактів, арбітражні функції; розрахунки між членами біржі, тощо.

В Законі України «Про товарну біржу» товарна біржа визначається як організація, що об'єднує юридичних і фізичних осіб, які здійснюють виробничу і комерційну діяльність, і має за мету надання послуг в укладенні біржових угод, виявленні товарних цін, попиту і пропозицій на товари,

Нививчення, впорядкування і полегшення товарообігу і пов'язаних із ним торговельних операцій [5]. Основним призначенням товарної біржі відповідно до цього закону є створення умов для проведення біржової торгівлі; регулювання біржових операцій; регулювання цін на підставі співвідношення

Ні попиту та пропозиції на товари, які допускаються до обігу на біржі; надання членам і відвідувачам біржі організаційних та інших послуг; збір, обробка і поширення інформації, пов'язаної з кон'юнктурою ринку [5].

Ні Товарна біржа як суб'єкт господарської діяльності є юридичною особою з особливим статусом, який визначається тим, що біржа не є безпосереднім виробником або споживачем продукції, яка на ній реалізується. Тобто, товарна біржа є невиробничим суб'єктом господарювання, виконує організаційні функції, близькі за змістом, але не тотожні посередництву.

Ні Відмінність від посередництва полягає в тому, що товарна біржа не отримує дохід від націнки за реалізацію продукції. При цьому члени товарної біржі є виробниками, покупцями, споживачами продукції.

Ні Залежно від товарів, які реалізуються на товарних біржах, останні можуть бути декількох типів: універсальні товарні біржі, на яких здійснюється торгівля різними товарами, та спеціалізовані біржі, на яких торгується певна група товарів (нафтогазові, сировинні, енергетичні, аграрні тощо). Більшість товарних бірж, які нині функціонують в Україні [11], належать до універсальних в Україні може здійснюватися як через спеціалізовані аграрні, так і через універсальні товарні біржі. В науковій літературі наголошується на тому, що саме аграрна біржа є основним інструментом регуляторного впливу на ціноутворення, оскільки ціни на стратегічно важливі види сільськогосподарських культур і продовольства на біржі розраховуються на підставі методики визначення мінімальної та максимальної інтервенційної ціни, затвердженої відповідною урядовою постановою [12, с. 51].

Ні

Ні Визначаючи особливості біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією, варто зважати на те, що відповідна продукція є різноманітною

НУВБІП УКРАЇНИ
за своїм складом. Найпоширенішими видами сільськогосподарської продукції, які торгуються через товарні біржі, є зернові культури, борошно та інші. У зв'язку з цим регулювання біржової торгівлі зерновими культурами здійснюється на підставі спеціального Закону України «Про

зерно та ринок зерна в Україні» [6], відповідно до якого торгівля зерновими культурами здійснюється через акредитовані біржі – товарні біржі, яким надано відповідним державним органом висновок про їх відповідність щодо надання послуг з укладення біржових угод купівлі-продажу зерна та продуктів його переробки [6]. Згідно статті 5 цього закону суб'єктами ринку зерна, крім акредитованих бірж, обов'язково є суб'єкти виробництва зерна; суб'єкти зберігання зерна; Аграрний фонд та інші суб'єкти державних заставних закупівель зерна та державної аграрної інтервенції; Аграрний страховий пул,

створений відповідно до Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою»; Гарантійний фонд; інші суб'єкти господарювання, які діють на ринку зерна [6]. Отже, особливим учасником ринку зерна є Аграрний страховий пул – єдине об'єднання страховиків, які здійснюють страхування відповідно до цього закону.

НУВБІП УКРАЇНИ
Участь страховиків у пулі є умовою для здійснення страхування сільсько-господарської продукції з державною підтримкою. Пул є юридичною особою, неприбутковою організацією і здійснює свою діяльність відповідно до Закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою», законодавства України та свого статуту [8].

НУВБІП УКРАЇНИ
Участь такого суб'єкта в організації біржової торгівлі зерном зумовлена необхідністю захисту фінансових інтересів учасників торгівлі та гарантуванням реалізації біржових угод, особливо таких їх видів як ф'ючерсні, форвардні угоди тощо.

НУВБІП УКРАЇНИ
Слід зазначити, що господарське законодавство лише в загальних рисах регулює порядок організації та діяльності товарних бірж щодо торгівлі сільськогосподарською продукцією. Детальне регулювання

здійснюється Правилами біржової торгівлі, які відповідно до ст. 17 Закону України «Про товарну біржу» мають бути розроблені кожною товарною біржою. Аналізуючи положення ГК України, Закону України «Про товарну

біржу», які є основними у сфері регулювання біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією, можна дійти висновку, що поза сферою правового регулювання залишилися такі питання як організація розрахунків між учасниками торгів, захист учасників торгівлі (гарантії реалізації біржових угод, відповідальність біржі, страхування тощо), державний контроль за діяльністю товарних бірж тощо.

На незадовільний стан біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією та недосконалість законодавства в цій сфері вказують деякі науковці. Зокрема, В.О. Яворська та Л.В. Коберник на підставі аналізу стану вітчизняного біржового аграрного ринку дійшли висновку про те, що

діяльність аграрних бірж країни характеризується слабкою біржовою активністю, незначною кількістю укладених угод, низьким рівнем ліквідності. Зростання обсягів реалізації на товарних біржах за останні декілька років здебільшого були досягнуто через продаж експортних контрактів на акредитованих біржах, що не мало практичного впливу на ціноутворення та стабілізацію аграрного ринку [13, с. 285]. Інші науковці вказують, що біржова торгівля в Україні не досить розвинута, оскільки запровадження нових технологій у цій сфері відбувається дуже повільно.

Нині біржові торги проходять у торговому залі біржі, в якому для кожної групи сільськогосподарської продукції визначене конкретне місце. Брокери зобов'язані подати замовлення на участь у біржовій торгівлі конкретної сільськогосподарської продукції, з урахуванням яких складається бюлетень купівлі-продажу зазначеної сільськогосподарської продукції. Ціна на сільськогосподарську продукцію формується вільно, з урахуванням попиту та пропозиції, що склалися на момент проведення біржових торгів. Якщо має місце наявність декількох покупців, брокери проводять конкурентний торг в сторону збільшення ціни цієї продукції, а по досягненню узгодженості між

брокерами проводиться реєстрація біржового контракту [14, с. 250].

Отже, біржова торгівля сільськогосподарською продукцією потребує подальшого розвитку не тільки в напрямі цифровізації цієї сфери та запровадження новітніх технологій, але й шляхом підвищення доступності

біржової інфраструктури для сільгоспвиробників різних рівнів та обсягів виробництва. Деякі науковці зазначають, що ефективний розвиток біржового ринку сільськогосподарської продукції в Україні залежить від належного інфраструктурного забезпечення.

Непересічне значення в інфраструктурі аграрного зернового ринку належить зерновій біржі, яка є саморегулювальною організацією і специфічною формою оптових ринків та аукціонів, де формуються індикативні ціни (засновані на балансі попиту і пропозиції), на які орієнтуються

сільськогосподарські товари-робники і на підставі яких вони спроможні кори-гувати власні цінові пропозиції [3, с. 199–200].

На думку Є.М. Кирилюка, в якості стратегічного напрямку в Україні доцільно прийняти розвиток єдиного електронного біржового ринку сільськогосподарської продукції, використовуючи при цьому позитивний зарубіжний досвід. Науковець зазначає, що у світі створено багато електронних торгових майданчиків, в тому числі у сфері торгівлі сільськогосподарською продукцією.

Аналіз складу учасників цих та аналогічних зарубіжних майданчиків свідчить, що істотну їх частку становлять фермери, фермерські кооперативи, оптові та дрібнооптові продавці, виробники сільськогосподарської техніки, мінеральних добрив тощо [16, с. 49]. Також слід зауважити про фактичну відсутність державної концепції розвитку біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією. Наприклад, у проекті

Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року [17], який розміщений на інформаційно-аналітичному порталі АПК України з метою вивчення громадської думки, відсутня будь-яка згадка про розвиток біржової торгівлі сільськогосподарською

продукцією, хоча вказаний напрям є невід'ємною частиною розвитку аграрного сектору економіки.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ ЦІН НА ПШЕНИЦЮ НА СВІТОВОМУ ТА ВІТЧИЗНЯНОМУ РИНКУ

2.1. Сучасний стан розвитку світового ринку пшениці

Світовий ринок зерна є одним із найбільших стратегічних напрямів експорту української аграрної продукції. Будь-які зміни на цьому ринку мають безпосередній вплив на стан розвитку вітчизняного аграрного сектору та на цінову ситуацію на ринку, що в загальному підсумку має довгострокові наслідки для усієї зернової галузі.

Експорт зернових культур виконує надзвичайно важливу функцію забезпечення валютних надходжень в країну, збереження позитивного торговельного балансу країни та зменшення ризиків зовнішньоекономічної діяльності. Водночас, такі традиційні експортні галузі, як металургійна, хімічна, зараз знаходяться в кризовій ситуації.

Щоб визначити місце і роль зернових культур та пшениці зокрема у світовій економічній системі, потрібно здійснити аналіз існуючої ситуації та проблем його розвитку.

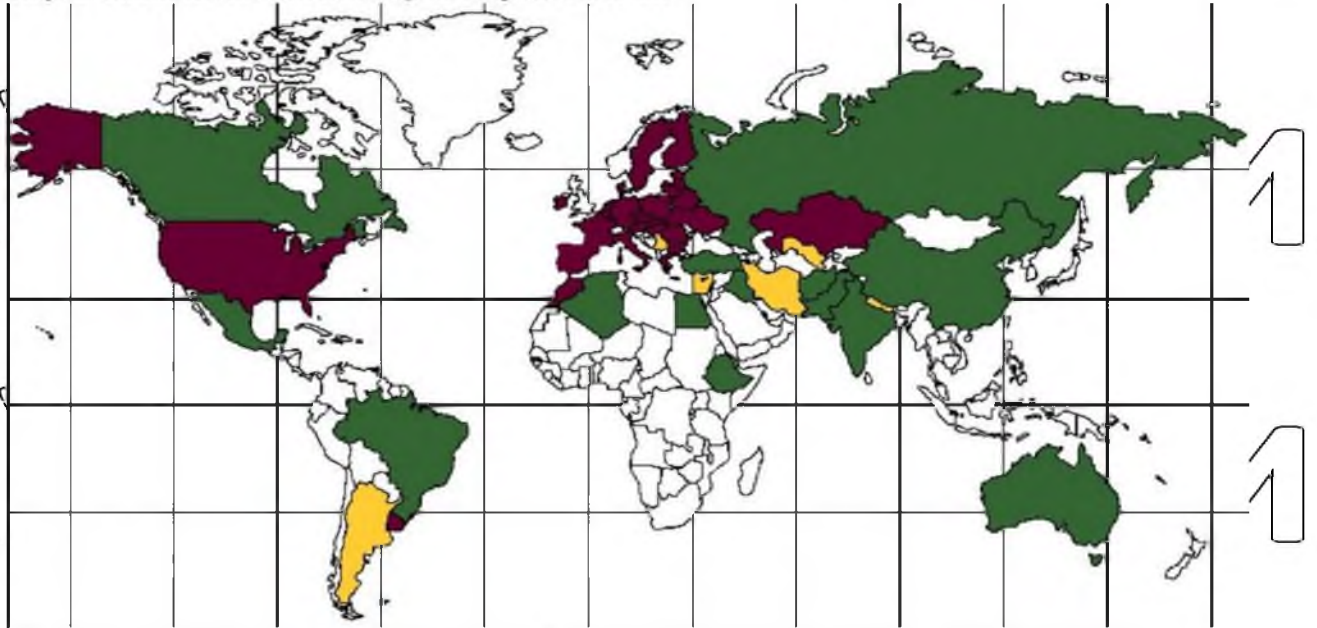
На світовому ринку зерна склалася стійка спеціалізація: виробництво зерна концентрується в основному в розвинених країнах, водночас активно почали нарощувати обсяги виробництва і експорту країни Причорноморського регіону: Україна, Росія, Румунія, Болгарія, Казахстан (який експортує через порти Чорного моря). Але, ще багато країн що мають несприятливі умови для його вирощування або недостатньо потужну виробничу базу, не в змозі розв'язати свої зернові проблеми й змушені його імпортувати.

Експерти ОЕСР відзначають, що сьогодні навіть за умов достатнього світового виробництва зерна, проблеми його забезпечення будуть особливо гостро стояти перед найбільш бідніми країнами, які не мають засобів фінансування імпортних поставок зерна. На даний час на світовому ринку пшениці можна спостерігати такі зміни в розмірах посівних площ у розрізі

НУБІП України

краї (рис.2.3)

Карта зміни посівних площ у світі у 2020/21 МР

Примітка: зелений колір – зростання посівних площ, бордовий – зменшення посівних площ, жовтий – без змін, білий – нема даних
Джерело: на основі даних USDA

НУБІП України

Рис. 2.1. Карта зміни посівних площ під пшеницею у 2020/2021 маркетинговому році

Джерело: за даними MCG США (USDA)

Для багатьох країн світу пшениця була, є і буде основною продовольчою культурою. Посівні площі під пшеницею залишаються на відносно стабільному рівні вже близько 50 років, з коливаннями рік від року в межах 220-240 млн гектарів. Водночас зростає світове виробництво цієї культури за рахунок підвищення врожайності, як наслідок використання нових технологій вирощування та виведення нових сортів.

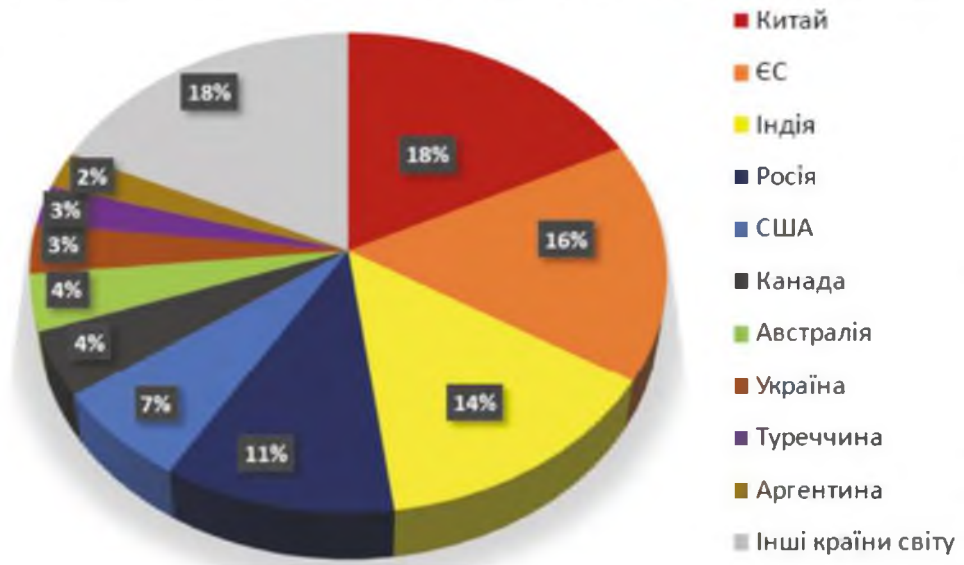
Майже 76% усього обсягу світового виробництва пшениці зосереджено в 10 країнах чи спільнотах країн світу: Китаї, Індії, Росії, ЄС, Туреччині, Україні, Аргентині, Австралії, Канаді та США. Найбільшими виробниками пшениці в 2020/2021 маркетинговому році у світі був Китай (134 млн тонн), ЄС (126 млн тонн), Індія (107,6 млн тонн) та Росія (85 млн тонн). Україна займає достойне місце серед виробників пшениці, з часткою 3,3% у світовому виробництві та обсягом 33 млн тонн в 2020/2021 маркетинговому році зерна

НУБІП України

пшениці – 3% (рис. 2.2).

НУ

НУ

Джерело: FAO-AMIS

НУБІП України

Рис. 2.2. Географічна структура виробництва пшениці у світі, %

Джерело: побудовано за даними FAO-AMIS

НУБІП України

Експерти ринку відзначають значні перспективи України в нарощуванні обсягів виробництва. За умов упровадження інноваційних технологій вирощування та кліматичного оптимізованого ведення сільського господарства можна значно підвищити урожайність пшениці та збільшити обсяг виробництва української пшениці потенційно щонайменше на 30–50% нинішнього його рівня. У свою чергу, тоді можна розраховувати зростання частки країни у світовому виробництві пшениці до 5–8%.

НУБІП України

Згідно прогнозів експертів Міжнародної ради по зерну (IGC) та Департаменту сільського господарства США (USDA) очікується світове виробництво пшениці у 2021/22 МР буде орієнтовно на рівні минулого року - близько 775 млн тонн.

НУБІП України

Усі країни прагнуть отримувати значні обсяги пшениці, щоб забезпечити власну потребу в продовольчому зерні для населення та фуражному зерні на переробку для кормових потреб тваринництва. Але окрім

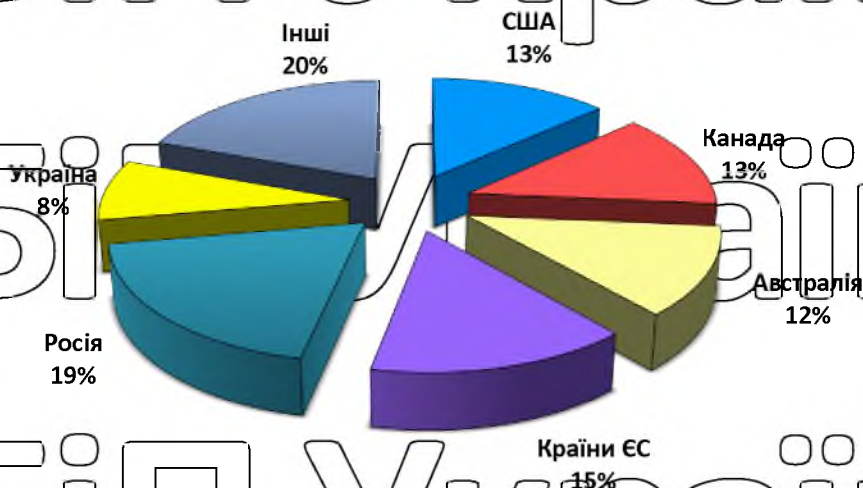
НУБІП УКРАЇНИ

цього значну вигоду можна отримати від реалізації зерна на експорт. За цю можливість ведуть боротьбу багато країн.

Ключовими постачальниками пшениці на експорт є – Росія (19%),
Країни ЄС (15%), Австралія (12%), Канада (13%), США (13%), Україна (8%).

НУБІП УКРАЇНИ

Слід зазначити, що за оцінками фахівців МСГ США, в наступному 2021/2022 маркетинговому році, частка України збільшиться до близько 12%.

НУБІП УКРАЇНИ

Рис. 2.3. Структура світового експорту пшениці у 2020/2021 маркетинговому році, %.

Джерело: побудовано за даними МСГ США (USDA)

НУБІП УКРАЇНИ

Характеризуючи в цілому світове виробництво та пропозицію пшениці, можна відзначити такі тенденції (рис.2.4).

НУБІП УКРАЇНИ

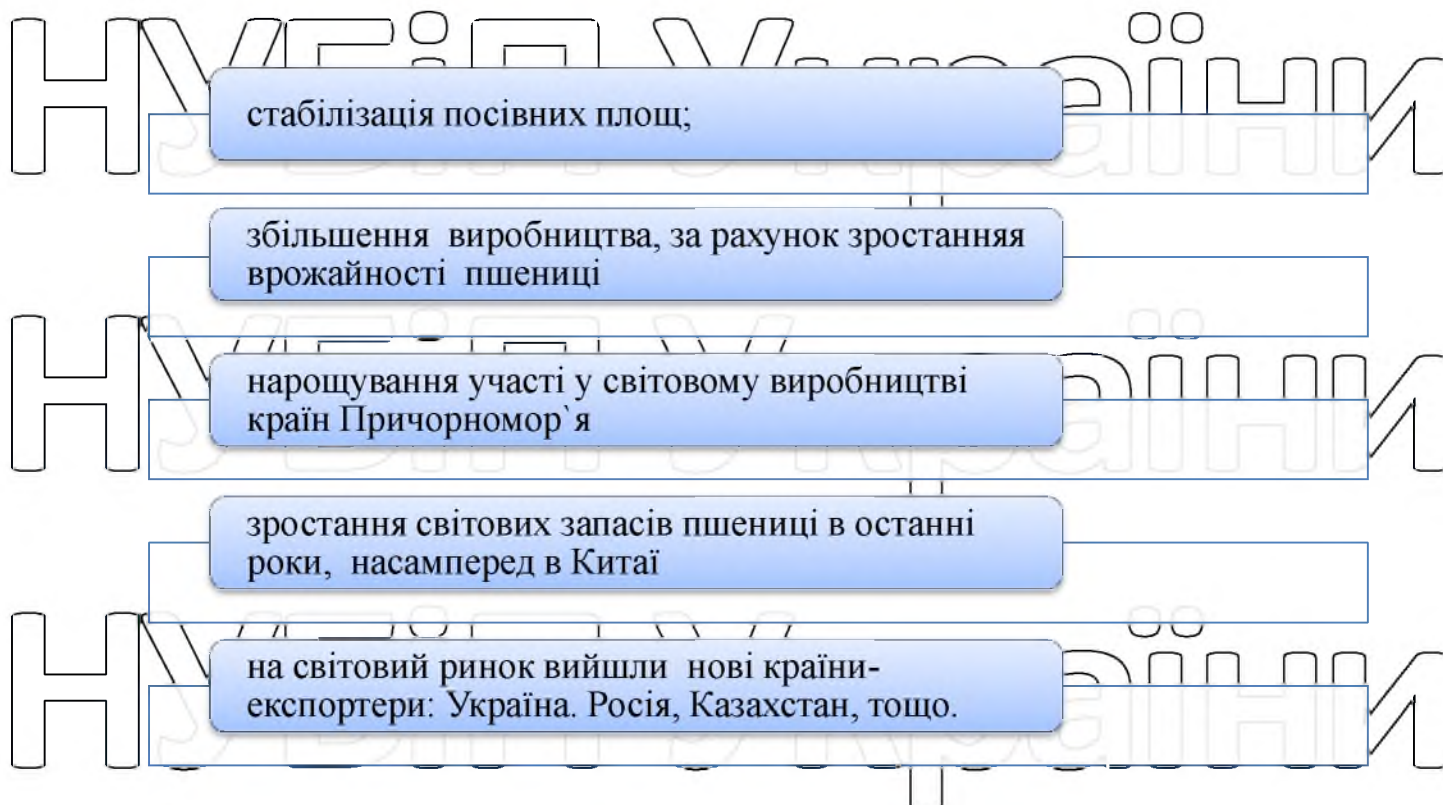

Рис. 2.4. Пропозиція пшениці на світовому ринку: основні тенденції

Джерело: розроблено автором

Світовий попит на пшеницю формується за рахунок її споживання на продовольчі та фуражні цілі. В останні роки в споживанні зерна відбуваються певні трансформації.

Посирення пандемії COVID-19 та карантинні заходи мали суттєвий вплив на світовий ринок пшениці. Загострення епідеміологічної ситуації в окремих країнах спричинило відтермінування початку сільськогосподарських робіт. Це не могло не позначитися не лише на площах посівів, а й врожайності. Особливо помітний вплив відзначено в країнах ЄС та США.

Водночас світове споживання пшениці в останні роки зростало. Введення експортних обмежень окремими країнами, які прагнули забезпечити насамперед власну продовольчу безпеку, спровокувало ажіотажний попит на світових ринках. Так, Росія, яка у 2019/20 маркетинговому році була найбільшим експортером пшениці, час від часу стала вводити митні обмеження на експорт основних зернових культур, і зокрема пшениці. Так,

НУВБІЛ УКРАЇНИ

вводилися квоти на експорт пшениці, жита, ячменю і кукурудзи (за винятком насіння зернових культур). Наприкінці вересня 2021 року було підвищено експортне мито на російську пшеницю, а в жовтні 2021 р. було анонсовано чергове підвищення експортного мита – з 67 дол/тонну до 69,9 долю/тонну

пшениці.

Подібні обмеження на експорт пшениці запровадили Казахстан та Киргизстан, у результаті чого поставки з цих країн знизилися на 40%.

Експортні обмеження зумовлені опасіннями за власну продовольчу безпеку та бажанням забезпечити достатні запаси зернових усередині країни-експортера.

Такі дії окремих країн розірвали традиційні ланцюги поставок та спровокували значне підвищення котирувань ще до початку дії обмежень – одразу після оприлюднення новин. Як наслідок, ціни на ринку пшеницю суттєво зростали в 2021-2022 маркетинговому році.

Зменшення надходження пшениці з боку Росії та інших країн стало своєрідним "вікном можливостей" для інших експортерів пшениці, які намагаються перехопити ініціативу та мають більше шансів продати успішно зерно. В 2021/2021 маркетинговому році очікується збільшення надходжень на світовий ринок пшениці з боку країн Європейського Союзу до 36,5 млн.

тонн проти 29,7 млн. тонн минулого року. За прогнозами, Україна також розширить обсяги збуту пшениці на експорт з 16,8 млн. тонн в 2020/2021 маркетинговому році до 24,0 млн. тонн в поточному році.

Пшениця – має значну конкуренту перевагу перед іншими видами зернових. Це культура, яку використовують переробки на борошно, виготовлення хлібобулочних, кондитерських і макаронних виробів, тістечок і т.п. Тому пшениця користується попитом в більшості країн світу. Левова частка світового споживання пшениці й надалі залишатиметься за Китаєм та Індією (рис. 2.5), через високу чисельність населення у цих країнах. До того ж кількість населення цих країн продовжує зростати.

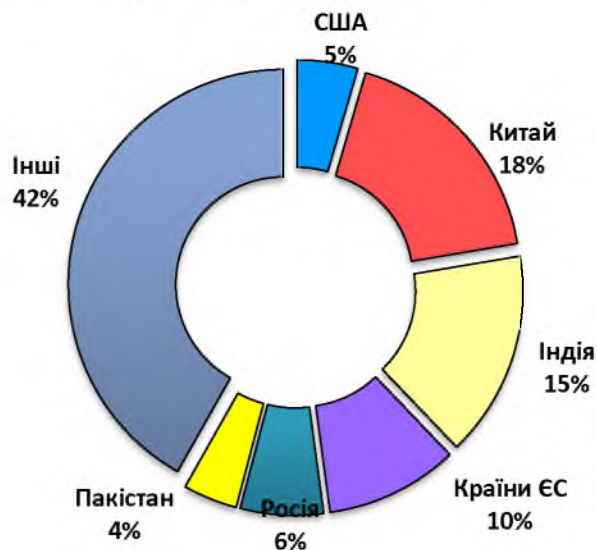
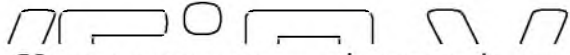
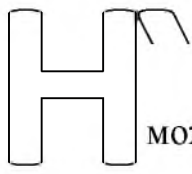

Рис. 2.5. Структура світового споживання пшениці у 2020/2021 маркетинговому році, %.

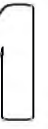
Джерело: побудовано за даними МСГ США (USDA)

Піднебесна вже повністю відновилася після пандемії. Хоча Китай нарощує й власне виробництво – за оцінками USDA, у 2020/21 МР виробництво пшениці в КНР зросло до рекордно високого рівня – 134 млн. тонн. Уже в 2021/2022 МР очікується зростання виробництва до 137 млн. тонн (+2,2%). Разом з тим, Китай продовжує нарощувати закупівлі. Обсяги імпорту за умови незмінності всіх інших факторів залишаються досить високими. Не виключено, що за умов погіршення епідеміологічної ситуації, обсяги імпорту пшениці Китаєм можуть бути більшими, адже країна традиційно в умовах нестабільності збільшує запаси.

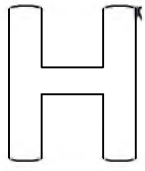
Структура імпорту пшениці за різними країнами свідчить про те, що пшениця закуповується значною кількістю країн, питома вага кожної з яких є досить незначною. Так, найбільше закуповує Єгипет (6,5% від загального обсягу), Туреччина (5,5% від загального обсягу), Індонезія (5,2%), Китай (5%), Аджір (3,7%) і т.п. 58% від загального обсягу імпорту пшениці купують країни з часткою менше 3%. Як бачимо, імпортують пшеницю країни, які мають недостатньо комфортні умови для вирощування пшениці.

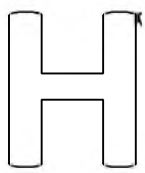
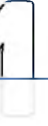
Характеризуючи в цілому світове виробництво та пропозицію пшениці, можна відзначити такі тенденції (рис.2.6).

обсяги споживання пшениці мають зростаючий тренд;

світове споживання пшениці зростає за рахунок таких країн, як Китай, Індія, Пакістан

дуже багато країни імпортують пшеницю, які займають в структурі незначну частку

пандемія Covid-2019 сприяла розширенню обсягів закупівель пшениці

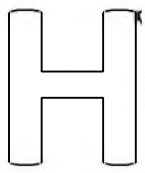

Рис. 2.6. Попит пшениці на світовому ринку: основні тенденції

Джерело: розроблено автором

Отже, виходячи з балансових показників: виробництво, споживання, перехідні запаси, експорт, імпорт та торгівля, сектор зернових культур, і зокрема пшениця, в цілому демонструє стійкість до кризових подій, викликаних пандемією Covid-2019.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

2.2. Аналіз кон'юнктури ринку пшениці в Україні: попит та пропозиція

Кон'юнктура ринку зерна – сукупність конкретних умов глобалізаційного суспільно-економічного, політичного, соціального, характеру, що діють у певний час і суттєво впливають на співвідношення попиту і пропозиції у процесі переміщення зерна зі сфери виробництва у сферу торгівлі та сферу споживання.

В сучасних умовах на зерновий ринок України впливають такі головні фактори:

1. Демографічний. За даними ООН, населення планети до 2050 року збільшиться на 30%. Нині у світі виробляється близько 770 млн. тонн пшениці. Тобто в найближчі 30 років у світі необхідно збільшити виробництво пшениці також на 30%. Виконання такого завдання потребує залучення додаткових ресурсів, нових технологічних можливостей, тощо. Більшість економічно розвинених країн світу вичерпали свій потенціал, бо вже отримують максимальну врожайність та використовують максимальну площу землі. Проте такі країни, як України має ще потенціал росту продуктивності та відповідні земельні ресурси, що дозволяє їй уже сьогодні нарощувати свій зерновий потенціал.

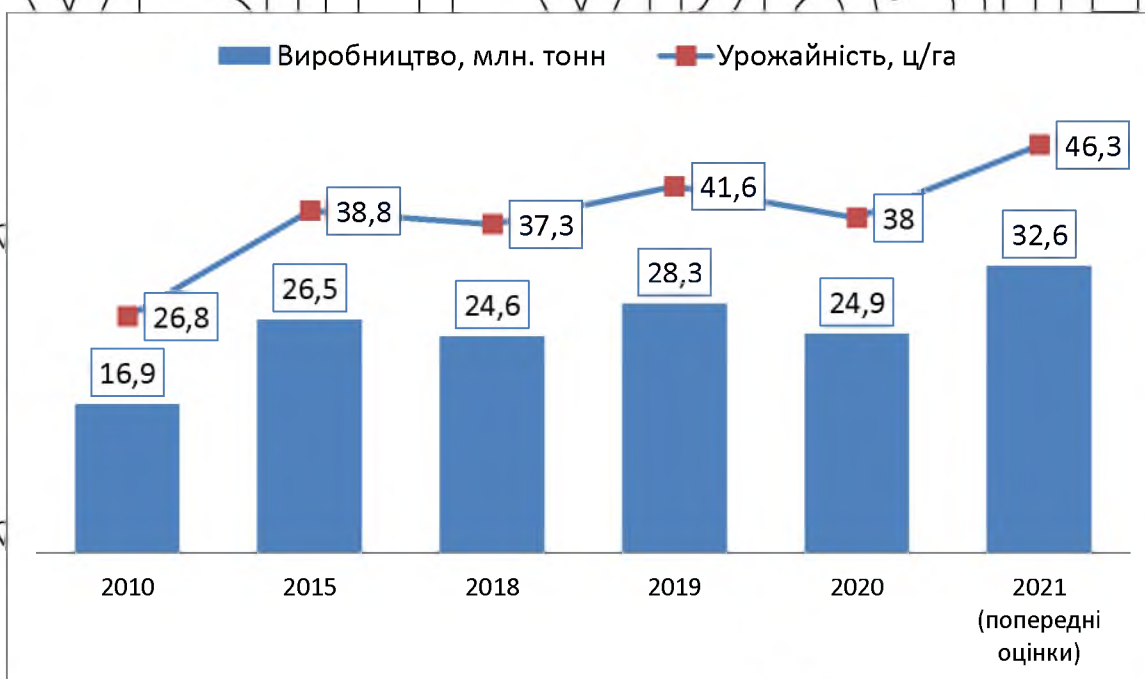
2. Енергетичний. Нові технологічні рішення дозволяють сьогодні ефективно використовувати зернові культури для потреб біопаливної промисловості. В свою чергу, це призводить до скорочення світових запасів і збільшення дефіциту зерна у світі.

3. Транснаціональний. В Україні на ринку зерна присутні крупні транснаціональні корпорації, які все більше розширюють земельні банки та накопичують виробничі потужності. В країні функціонує більше 10 потужних транснаціональних зернотрейдерів, які уміло використовують ефект масштабу та неможливість протистояти їм з боку дрібних фермерів. Звідси – часто невиправдано низькі закупівельні ціни на зерно,

що знижує прибутки сільгоспвиробників.

Виробництво пшениці в Україні демонструє зростаючий тренд. В окремі роки, як наприклад 2018, 2020 роки, відбуваються зниження виробничих показників, що закономірно з огляду на змінні кліматичні умови, які інколи

перешикджають планам фермерів. Підприємства агробізнесу в останні роки демонструють нарощування виробничих потужностей, розширення можливостей з використання нових технологій в галузі вирощування рослин, агрохімії, механізації, діджіталізації, тощо для підвищення урожайності зернових культур. Так, з 2010 року обсяги валового збору пшениці зросли в 1,9 рази, з 16,9 млн. тонн до 32,6 млн. тонн в 2021 році. (рис. 2.1.)

* Дані за 2014-2018 рр. наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Рис. 2.7. Динаміка виробництва та урожайності пшениці в Україні в 2010-2021 рр.

Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України, <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Збільшення валових зборів є можливим завдяки підвищенню урожайності пшениці з 26,8 ц/га в 2010 році до 46,3 ц/га в 2021 році. Досягнення високих показників виробництва відбулося за рахунок інтенсифікації та підвищення урожайності зерна, оскільки розширення

посівних площ під пшеницею в сільськогосподарських підприємствах було не значним, всього на 10%.

Серед усіх регіонів України нами обрано ТОП-10 областей з найвищими виробничими показниками валових зборів та урожайності (табл. 2.1).

Регіони з найбільшими обсягами виробництва пшениці в 2018-2020 рр.

Таблиця 2.1.

	Валовий збір, тис. т			Урожайність, ц з 1 га/			Площа, з якої зібрано врожай, тис. га		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020
Україна	24605,8	28327,9	24877,4	37,3	41,6	38,0	6603,9	6812,4	6554,5
Вінницька	1673,8	1830,8	1345,9	51,5	55,2	42,7	324,8	331,5	315,2
Дніпропетровська	1549,6	1926,3	1961,4	30,0	37,0	38,6	517,0	520,5	508,4
Донецька	906,2	1350,4	1386,6	27,1	37,2	39,3	334,5	363,1	353,0
Запорізька	1647,5	2390,6	2073,8	25,8	35,9	31,0	639,6	665,9	668,1
Кіровоградська	1082,8	1413,3	1142,5	36,2	43,8	36,0	298,8	322,4	317,3
Миколаївська	1358,0	1591,2	1157,2	31,2	36,3	27,0	434,8	438,9	429,1
Полтавська	1010,9	1101,1	1027,8	42,9	48,0	44,8	235,6	229,3	229,2
Харківська	1783,1	2281,8	2719,7	33,7	42,1	50,5	529,3	541,6	538,7
Херсонська	1487,0	1640,8	1567,8	31,5	34,0	31,9	471,5	482,9	491,7
Хмельницька	1243,6	1439,1	1073,1	54,4	57,4	45,9	228,0	250,7	233,9

Зокрема це, Харківська обл. (2719 тис. тонн), Запорізька обл. (2073,8 тис. тонн), Дніпропетровська обл. (1961,4 тис. тонн), Донецька обл. (1386,6 тис. тонн), Вінницька обл. (1345,9 тис. тонн).

Аналізуючи регіональний розподіл виробництва пшениці, слід відзначити, що пшениця є досить стабільною культурою, з огляду на площі

посіву. Деякі області майже не змінюють площі посіву рік від року, а в деяких усі ж є незначні зміни в той чи інший бік.

Зростання показників виробництва дозволяє Україні брати участь у міжнародній торгівлі. Україна має достатньо потенційних можливостей, щоб гарантувати власну продовольчу безпеку та експортувати надлишки виробленої продукції на експорт. В 2017/2018-2020/2021 маркетингових роках частка експортованої пшениці склала 64-71,9% від загального обсягу виробництва цієї зернової культури в Україні.

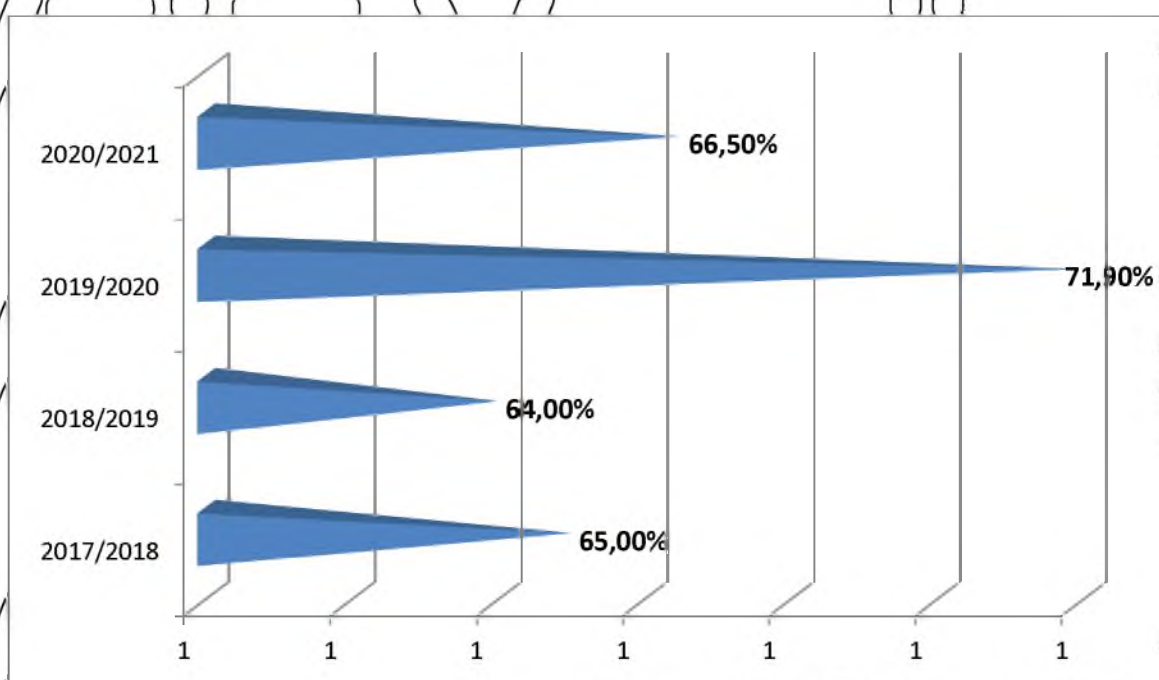

Рис. 2.8. Частка експорту в загальному виробництві пшениці в Україні, %.

Джерело: побудовано за даними МСГ США (USDA)

Збільшення конкурентоспроможності української пшениці на світовому ринку засвідчує той факт, що обсяги експорту української пшениці зросли більше ніж у 3 рази з 6,8 млн. тонн у 2012/2013 МР до 20,5 млн. тонн у 2019/2020 МР (рис. 9). Деяке зменшення обсягів експорту української пшениці в 2020/2021 маркетинговому році пов'язане зі зменшенням виробництва внаслідок несприятливих кліматичних умов.

Українська пшениця отримала визнання серед країн-імпортерів завдяки

ряду чинників, зокрема: 1) розширення виробництва в останні роки та можливість формувати крупні експортні партії для транспортування зерна великотоннажними суднами типу Panamax, 2) досить таки стабільні поставки зерна на експорт, завдяки підписанню українськими експортерами

Меморандуму про узгодження позицій на ринку зерна між відомчим міністерством і учасниками зернового ринку¹, 3) полярна цінова політика, яка приваблює імпортерів, особливо з країн Африки [37].

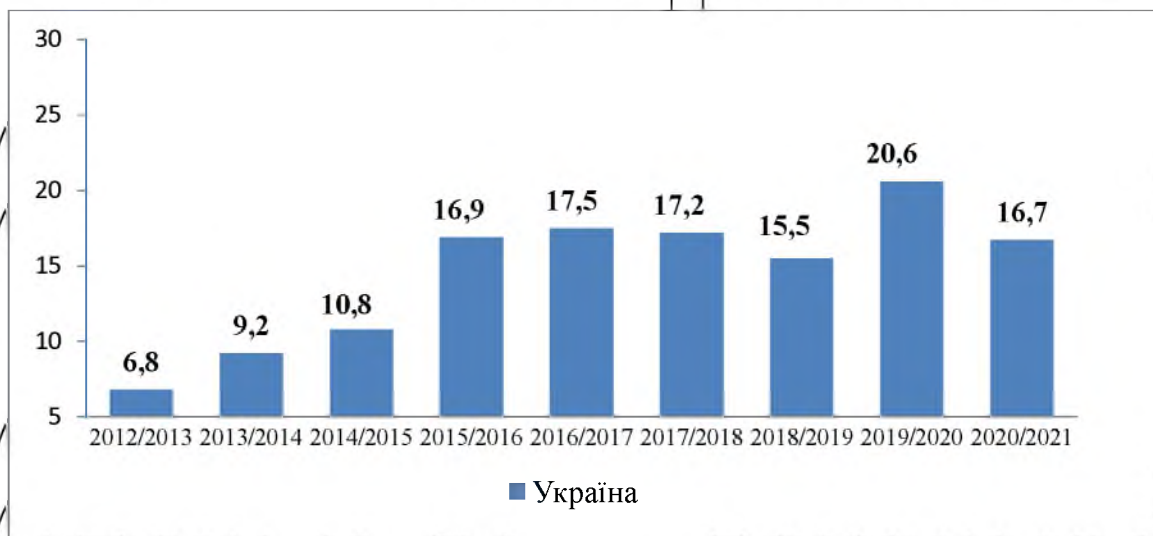

Рис. 2.9. Динаміка експорту пшениці з України в 2012/2013 – 2020/2021

маркетингових роках, млн. тонн.

Джерело: побудовано за даними УкрАгроКонсалт, URL:

<http://agrisupri.com/en/dashbcard/data>

За результатами 2020/2021 МР було експортовано 16,7 млн т пшениці, що на 19% нижче попереднього року. Кукурудзи було експортовано 23,1 млн тонн, що на 24% нижче в порівнянні з попереднім періодом. Проте, порівняння виручки від реалізації цих культур минулого маркетингового року демонструє досить цікаві результати. Незважаючи на значно менший обсяг експорту, у виручці Україна не так сильно й втратила. В 2020/2021 маркетинговому році експортна виручка від реалізації пшениці становила 3,5 млрд USD, що на 5% нижче аналогічного показника минулого року. Експортна виручка від

¹ Меморандум підписується між Міністерством аграрної політики та продовольства України і суб'єктами господарювання - експортерами зерна

реалізації кукурудзи склала 5,1 млрд USD, що на 2% вище в порівнянні з попереднім періодом. Така ситуація була спричинена значним світовим зростанням цін на зернову групу.

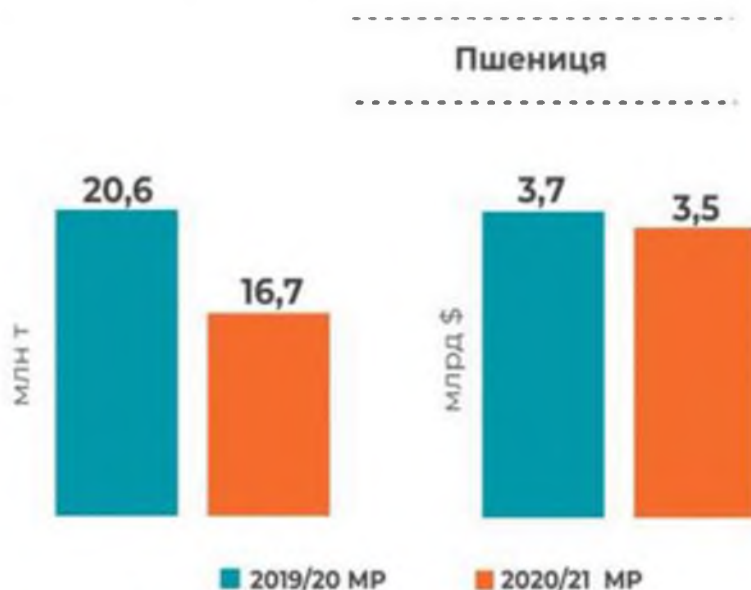

Рис. 2.10. Порівняння обсягів експорту пшениці з України та виручки від її реалізації в 2020/2021 МР.

Джерело: побудовано за даними УКАБ

Основні імпортери української пшениці з року в рік – Єгипет, Індонезія, Філіппини, Бангладеш, Марокко тощо.

ТОП-3 найбільших імпортерів української пшениці в 2020/2021 МР були: Єгипет (15% експортної виручки), Індонезія (15%) та Марокко (7%).

Внутрішнє споживання пшениці обмежується кількістю населення в країні, яке в Україні постійно зменшується. Існуюча тенденція до зменшення споживачів скорочує обсяги внутрішнього споживання зерна на продовольчі потреби, адже разом із зменшенням кількості населення також зменшується чисельність худоби та птиці. Так, внутрішнє споживання пшениці в Україні навіть дещо зменшилося з 9,8 млн. тонн в 2017/2018 р. до 8,7 млн. тонн в 2020/2021 р. (рис. 2.11). Причому на продовольчі цілі йде близько 70% від загального обсягу споживання.

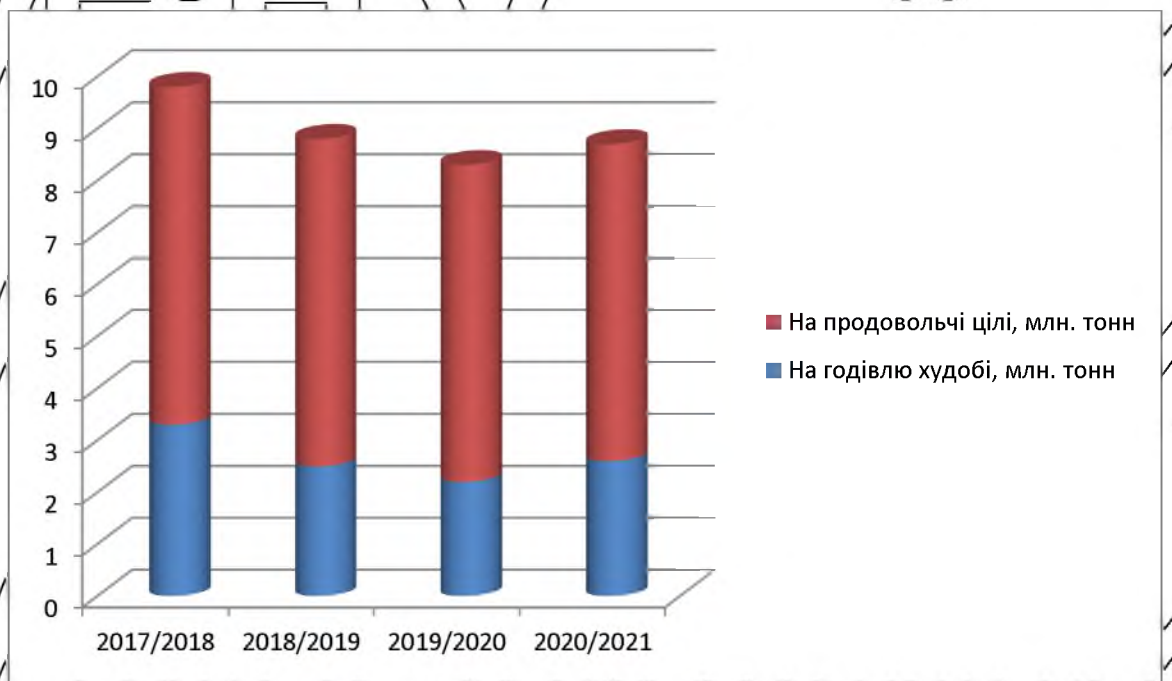

Рис. 2.11. Структура споживання пшениці в Україні в 2017/2018 - 2020/2021 маркетинговому роках, %

Джерело: побудовано за даними офіційної статистики

Отже, для розвитку зернового сектора країни та забезпечення його конкурентоздатності необхідно нарощувати обсяги експорту зерна, які не залежать від чисельності населення.

2.3. Цінова ситуація на пшеницю на світових біржових майданчиках та в Україні

Кон'юнктура ринку зерна досить нестабільна не лише в Україні, а й на інших зарубіжних ринках. Для зернового ринку характерними є такі екстремальні ситуації але для різних суб'єктів ринку: у неурожайні роки - ціни високі для споживача зерна, у врожайні роки - ціни низькі, але уже для виробника зерна. На ринку України завжди хтось буває в програті, оскільки кон'юнктура зернових ринків нестабільна, а держава неспроможна відрегулювати ціни, забезпечивши баланс інтересів учасників.

Кон'юнктура ринку зерна традиційно досить незбалансована протягом

року, балансові показники коливаються в залежності від пори року, перехідних запасів, потреб світового ринку, тобто для зернового ринку характерним явищем є сезонність.

Саме тому, об'єктивна оцінка цінової ситуації на зерновому ринку, й зокрема ринку пшениці, є надзвичайно важливою для розуміння його реального стану та подальших перспектив. Враховуючи активну участь України в світовій торгівлі зерном, важливим орієнтиром формування цін є світові біржові майданчики.

Світовий ринок ставить високі вимоги до конкурентоспроможності продукції та її якості. Формування світових цін має свою специфіку, а саме вони формуються на базі найефективніших суб'єктів господарювання, що є основними постачальниками цього товару на світовий ринок.

Індикатором світових цін на пшеницю є такі біржові майданчики, як Чиказька біржа CBOT CME Group, де торгують ф'ючерсами на американське м'яку і тверду пшеницю, а також чорноморську пшеницю; біржа Euronext, де торгують ф'ючерсами на європейську борошномельну пшеницю тощо.

На світових біржових майданчиках ціни на пшеницю зростають під впливом деякого зниження оцінок виробництва та перехідних світових залишків пшениці у світі порівняно з 2019/2020 маркетинговим роком. Проте схоже більше паніки додає поширення пандемії Covid-2019 і опасіння за можливі «зриви» поставок. Досить активними є експортні відвантаження пшениці. Схоже більшість країн мають намір забезпечити себе зерном, щоб не стикатися з його дефіцитом, за будь-яких екстремальних умов. Зростання цін на пшеницю відбувалося на тлі зростаючих тенденцій на інших суміжних ринках «commodity».

У результаті пшеничний ф'ючерс значно подорожчав і в листопаді 2021 р. біржові котирування досягли рівня понад 8,2 дол./бушель проти 6,2 дол./бушель в листопаді минулого року (рис. 2.12).

Рис. 2.12. Динаміка цін на пшеницю на Чиказькій біржі (СВОТ), листопад 2020-листопад 2021 р., центів США/бушель.

Джерело: <http://barchart.com>

Ціна на українську пшеницю в портах Чорного моря продовжували зростати. У третій декаді 2020 року експортні ціни зростали під впливом високого зовнішнього попиту на тлі зниження виробництва та перехідних запасів пшениці в Україні (рис. 2.13).

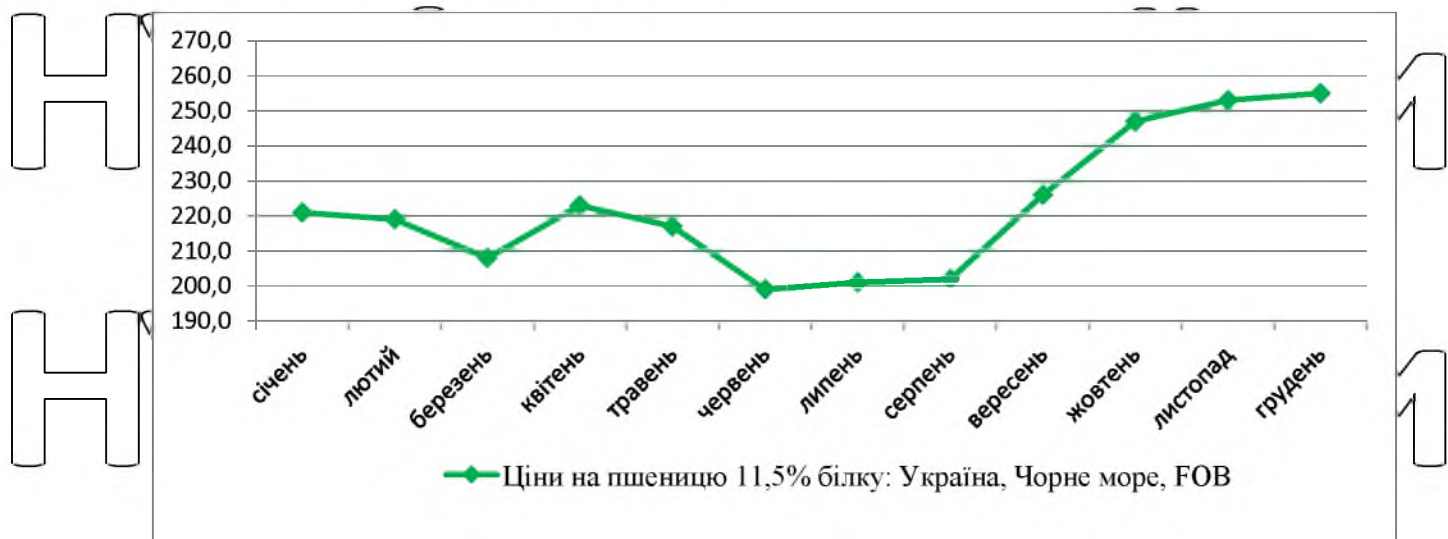

Рис. 2.13. Динаміка експортних цін на пшеницю продовольчу з умістом білку 11,5% в 2020 р., дол. США/тону.

Джерело: побудовано за даними УкрАгроКонсалт, URL: <http://agrisupp.com/en/dashboard/data/>

На початку листопада 2021 р. експортні ціни на продовольчу пшеницю з вмістом білку 12,5% були на рівні 318 дол./, з вмістом білку 11,5% – 313 на

умовах постачання FOB в портах Чорного моря. На фуражну пшеницю ціни

також зросли до 298 дол./тонну. Цьогорічні експортні ціни на 25% вище від цін в листопаді 2020 року

За останніми відомостями експорт пшениці здійснювався опережаючими темпами і вже на 18% перевищив минулорічні темпи експорту.

Мінагрополітики України та учасники зернового ринку в останній декаді

жовтня/підписали доповнення до Меморандуму про взаєморозуміння на 2021/2022MP, в якому визначили можливий для експорту обсяг пшениці на

рівні – 25,3 млн. тонн. Цей Меморандум підписується щороку і дозволяє

експортерам без стресів планувати свою діяльність, а державі утримувати експортний потік в передбачуваному руслі.

На внутрішньому ринку ціни також реагували відповідно до експортних цін, які в свою чергу реагували на біржові тренди. Так, у листопаді 2021 року

ціни на пшеницю почали досить різко зростати і досягли рівня близько 8800

грн./тонну (рис.2.13).

Рис. 2.13. Динаміка цін на пшеницю на умовах поставки EXW-елеватор, грудень 2020-листопад 2021 р.

Джерело: побудовано за даними <http://www.ukragroconsult.com>

НУБІП України

Незважаючи на перспективи отримання досить високого врожаю в поточному маркетинговому році внутрішні ціни усе ж зростали з огляду на високий попит з боку імпортерів (в пункти 2.2. ми описували причини зростання попиту на українське зерно)

НУБІП України

В регіональному розрізі найнижчі закупівельні ціни в Луганській області через проблеми доставки продукції з цієї області. Досить низькими є ціни в Сумській та Харківській області. Ці області найбільше віддалені від портів, тому ціни там найнижчі. Найвищий рівень цін відзначається в Миколаївській,

НУБІП України

Херсонській та Запорізькій областях.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 3. ПРОГНОЗНІ ОЦІНКИ БАЛАНСОВИХ ПОКАЗНИКІВ ТА ЦІН НА ПШЕНИЦЮ В УКРАЇНІ

3.1. Вибір методів прогнозування цін та балансових показників товарного ринку

Прогнозування є дозволяє вибудувати стратегію і тактику аграрної політики держави. Ще важливіше те, що прогнозні оцінки надають сільськогосподарським виробникам орієнтири для ведення подальшої господарської діяльності. Без прогнозних оцінок будь-який суб'єкт ринку рухається «навіпомацки» й відчуває значну невпевненість і нерішучість в своїх діях. Науково-експертне середовище, якраз має за мету – озброїти сучасних аграріїв науково-обґрунтованими оцінками, щодо розвитку тих чи інших подій, показників, індикаторів, тощо.

Науково-пошукова база налічує велику кількість методів і прийомів прогнозування. Вибір конкретного методу прогнозування залежить від поставленої мети, об'єкту прогнозування, можливостей отримання об'єктивної інформації, знань та умінь дослідника.

Метою прогнозування є намір передбачити будь-які події, процеси, показники для виявлення та уникнення можливих проблем.

До найбільш поширених методів прогнозування соціально-економічних явищ відносять: метод аналізу та синтезу, метод експертних оцінок, метод екстраполяції часового ряду (прості і складні функції для формування тренду), кореляційно-регресійний аналіз, балансовий метод, багатofакторні економіко-математичні моделі, і т.д. В біржовій торгівлі використовується фундаментальний та технічний аналіз, для прогнозування цін на біржових ринках.

Розглянемо окремі з перелічених методів, які ми використали в наших дослідженнях, та особливості їх застосування для прогнозування цін на пшеницю.

НУБІП УКРАЇНИ

Метод аналізу та синтезу. Аналіз – це розкладання складного явища на дрібні складові, більш прості елементарні частини для вивчення окремих його сторін, властивостей та зв'язків. Синтез – це з'єднання компонентів складного явища в єдине ціле, для розуміння проблеми, як глобального явища.

НУБІП УКРАЇНИ

Методи екстраполяції використовує припущення про збереження в майбутньому тенденцій, що сьогодні склалися. Для цього використовуються математичні функції, які мають в основі ретроспективну динаміку будь-якого явища за історичний період. Метод екстраполяції досить часто використовує таке поняття, як тренд.

НУБІП УКРАЇНИ

Тренд – це відображення тенденцій динаміки показника у вигляді гладкої траєкторії. Тренд описує напрямок та закономірність руху показника в часі. В біржовій термінології тренд – це зображення руху біржових

НУБІП УКРАЇНИ

котирувань на біржових графіках, тому цей методи ми активно використовуємо в наших дослідженнях.

За допомогою трендів можна:

- передбачати, як зміниться ціна торгового активу в майбутньому;
- самостійно створювати торгові стратегії;
- більш ефективно використовувати біржові індикатори.

НУБІП УКРАЇНИ

Тренди можна класифікувати за двома основними критеріями: спрямованості і часу існування. По спрямованості тренди діляться на три види.

1. Висхідні (бичачі). На їх графіку кожний наступний максимум («пік») і мінімум («дно») знаходиться вище всіх попередніх.

2. Спадні (ведмежі). Являють собою послідовність зниження «піків» і «дно», кожен з яких нижче попередніх.

3. Бічні (флет). На графіках цих трендів ціна рухається без певного напрямку, а максимумами і мінімумами знаходяться приблизно на одному рівні.

Існує думка, що флет - це відсутність тренда. Але це помилка: тренд на ринку є завжди, головне навчитися його визначати.

НУБІП УКРАЇНИ

Балансовий метод передбачає розробку балансів на основі низки показників, які розподілені на дві частини: одна частина відображає ресурси

НУБІП УКРАЇНИ

за джерелами їх надходження, а інша частина вказує на розподіл (використання) ресурсів за всіма напрямками їх використання. Обидві частини прирівнюються одна до одної.

НУБІП УКРАЇНИ

Економічне значення балансів важко переоцінити. Вони наділені різноманітними функціями, розробляються для вирішення багатьох завдань, застосовуються в різних видах діяльності. Крім того, вони використовуються в статистиці, прогнозуванні, бухгалтерському обліку та інших сферах економічної діяльності.

НУБІП УКРАЇНИ

Метод експертних оцінок набуває особливої ваги в умовах певної невизначеності та для оцінок реальної ситуації на ринку, а не тільки розробки економетричних моделей у сенсі академічної науки.

Для аналізу та прогнозу біржових цін практикуючі трейдери та експерти ринку використовують *фундаментальний та технічний аналіз*.

НУБІП УКРАЇНИ

Фундаментальний аналіз базується на прогнозуванні цін у результаті аналізу виробничих, економічних, фінансових та політичних чинників впливу на попит та пропозицію товару на біржовому ринку. Фундаментальний метод потребує від фахівця-аналітика глибоких знань з макроекономіки, галузевих та регіональних економік, фінансів, тощо.

НУБІП УКРАЇНИ

У своїх дослідженнях ми аналізували такі фундаментальні чинники впливу на біржові котирування пшениці:

- ✓ виробництво пшениці у світі та в окремих країнах та в Україні;
- ✓ обсяги перехідних запасів пшениці (світові та в розрізі країн);
- ✓ ВВП країн, темпи росту (падіння) економічних показників країн, зокрема тих, що мають серйозний вплив на світову торгівлю;
- ✓ погодні умови різних країн та в Україні, сезонність виробництва пшениці;
- ✓ урожайність пшениці в Україні та у світі;
- ✓ рівень державного регулювання та тарифних обмежень надходження пшениці на світові ринки, тощо.
- ✓ ділові цикли в економіці (підйом, пік, спад, рецесія)

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

- ✓ процентні ставки за користування кредитами;
- ✓ рівень інфляції у різних країнах;
- ✓ курс валют в різних країнах;
- ✓ природні катаклізми, стихійні лиха, катастрофи;

НУБІП УКРАЇНИ

- ✓ політична нестабільність, страйки, результати виборів Президента країни та міжнародних організацій;
- ✓ експертні оцінки, а також інформаційні «вкиди», спрямовані на формування тієї чи іншої тенденції цін, тощо.

НУБІП УКРАЇНИ

Технічний аналіз – це метод прогнозування цін, який ґрунтується на аналізі графіків руху ринку в попередньому періоді. Технічний аналіз базується на усіх відомих постулатах: ринок враховує все; рух цін підпорядкований тенденціям; історія повторюється.

Для прогнозу ситуації на ринку певного виду продукції найважливішим

НУБІП УКРАЇНИ

є *баланс попиту і пропозиції* або його ще називають *продуктовим балансом*.

Прогнозні (оцікувані) продуктові баланси формуються на основі моніторингу кон'юнктурної ситуації на продовольчому ринку і мають велике значення для розуміння подальших дій операторів ринку.

НУБІП УКРАЇНИ

Фактичні балансові розрахунки, спрямовані на досягнення рівноваги на продовольчому ринку, узгодження необхідних темпів поліпшення продовольчого забезпечення та якості харчування населення, зниження рівня інфляції, перспектив збільшення доходів, еластичності продовольчого попиту, експортних потреб, формування стратегічних, інтеграційних, страхових та інших державних фондів з обсягами надходження продовольчої продукції й сировини.

НУБІП УКРАЇНИ

Прогнозовані обсяги виробництва сільського господарства та переробної промисловості балансуються з ресурсним потенціалом, інвестиційними та інноваційними програмами.

НУБІП УКРАЇНИ

Фактичні баланси використовуються для економічних розрахунків з оцінки рівня життя населення, оцінки фактичного споживання життєво важливих продуктів харчування. Вони є базою для планування і

НУБІП України

прогнозування пропозиції і регулювання попиту на життєво важливі продукти харчування.

Баланс попиту і пропозиції певного виду продукції – це ціла система

показників, які відображають співвідношення між попитом і пропозицією. В

НУБІП України

свою чергу, попит складається з таких складових, як початкові запаси, виробництво, експорт і т.п. Попит складається з таких складових, як споживання, імпорт, кінцеві запаси тощо.

Баланси попиту і пропозиції розробляються на мікрорівні

(підприємство, регіон) та на макрорівні (на рівні країни, світу). Вони можуть

НУБІП України

бути загальні або в розрізі товарних груп. У прогнозних балансах попиту і пропозиції закладаються очікувані показники виробництва, експорту, імпорту.

У звітних балансах корегуються ці показники з урахуванням реальної ситуації.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

3.2. Прогнозні оцінки балансових показників та цін на пшеницю

Для прогнозу показників балансу пшениці в Україні та цін, ми застосовували фундаментальний аналіз, балансовий метод, метод експертних оцінок та екстраполяцію (короткострокові тренди). Зокрема, було проаналізовано оцінки авторитетних консалтингових компаній (УкрАгроконсалт, АПК-інформ), фахівців Міністерства сільського господарства США, Міністерства аграрної політики і продовольства України, міжнародних організацій (FAO, ICG і т.п.), фахових громадських організацій тощо, щодо майбутнього врожаю та можливостей експортування пшениці за кордон.

В Україні формування фактичних балансових розрахунків здійснюють такі організації: Міністерство економічного розвитку і торгівлі, Міністерство аграрної політики та продовольства, Державне агентство резерву України, Державна служба статистики України, Український науково-дослідний інститут продуктивності агропромислового комплексу та місцеві органи виконавчої влади разом із зональними науково-дослідними центрами продуктивності агропромислового комплексу в межах своїх повноважень, визначених законодавством.

Закономірно, що для визначення прогнозних обсягів пропозиції пшениці, нами було проаналізовано виробничі можливості в поточному році, зокрема площі посіву озимих культур.

В Україні завершується посівна кампанія, яка обіцяє бути досить успішною, адже зволоження ґрунту експерти оцінюють як найкраще за останні 5 років. Згідно інформації Міністерства аграрної політики і продовольства, станом на 10 листопада в Україні засіяно озимою пшеницею 6658 тис. га, що складає 93,8% до прогнозу (рис. 3.1), але в поточному році буде засіяно озимою пшеницею дещо менше, ніж минулого року. Осіння посівна пройшла в досить сприятливих умовах, що є запорукою гарного врожаю. В подальшому все залежатиме від зимових температур.

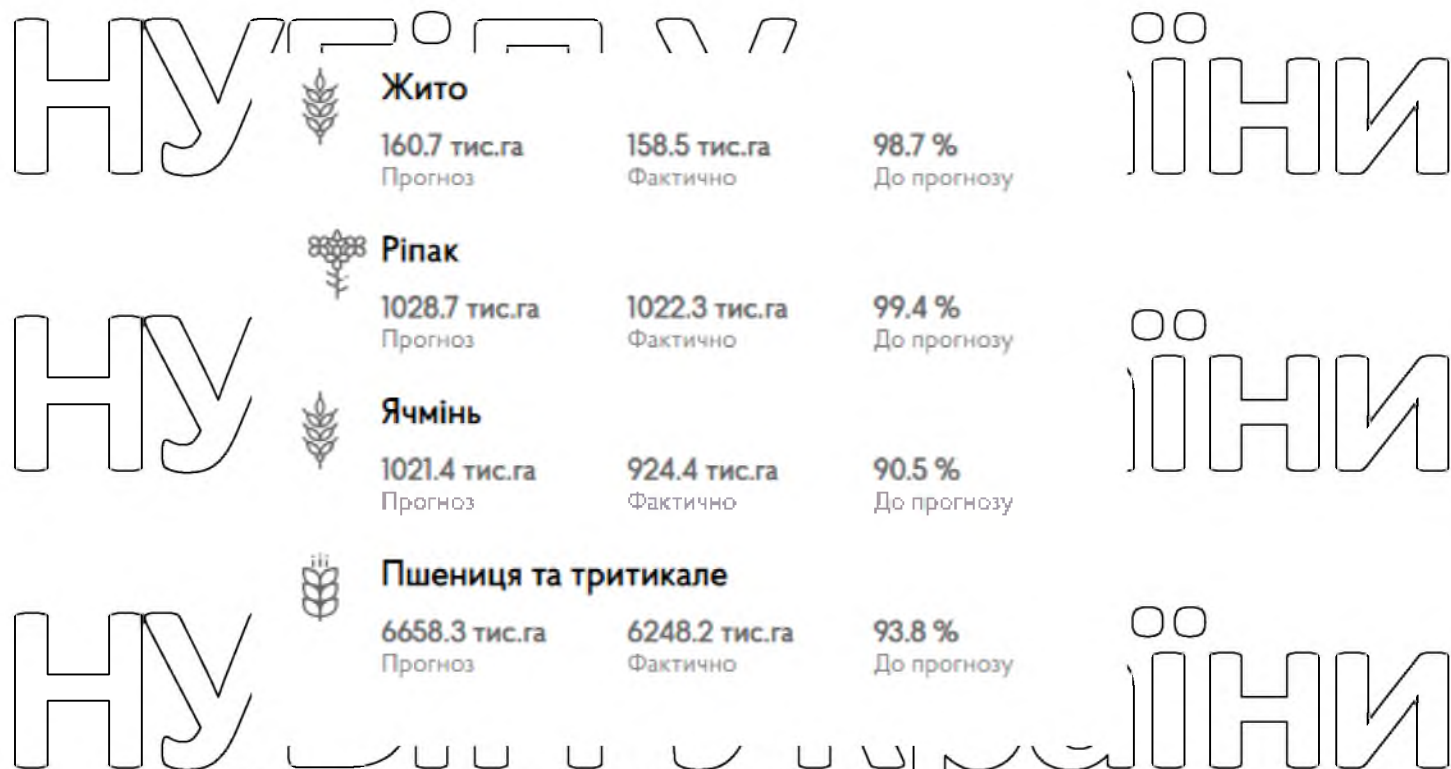

Рис. 3.1. Інформація про хід сівби озимих культур станом на 10 листопада 2021 р.

Джерело: Міністерство аграрної політики і продовольства України
<https://miragro.gov.ua/ua/map>

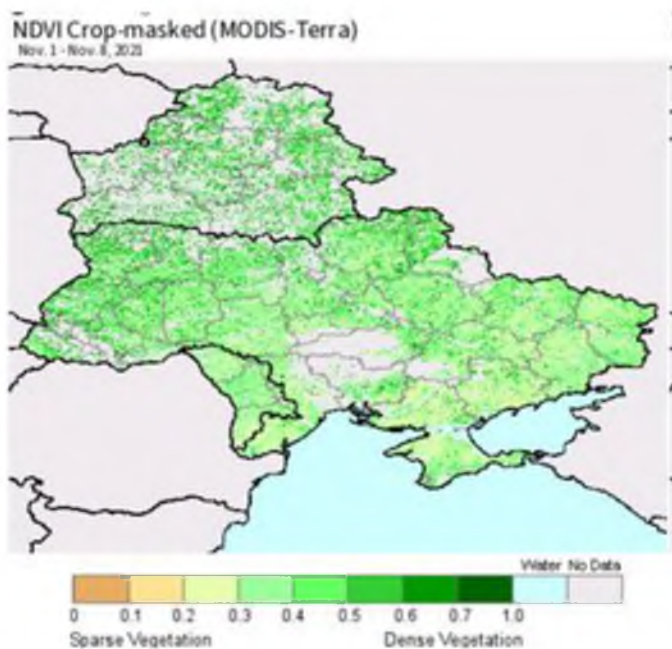
Згідно «Аналітичної інформації щодо стану посівів озимих культур та умов вологозабезпечення на першу декаду листопада 11.11.2021 р. за супутниковими даними», які надає Інститут агроекології і природокористування НААН зроблено досить оптимістичні висновки:

- 1) Закінчується вегетаційний період 2021 р., який був досить успішним для нашого АПК. Незважаючи на всі складнощі, можна стверджувати, що потепління клімату позитивно впливає на агросферу України, а господарські структури досить успішно адаптувалися до нових кліматичних умов.
- 2) на період входу в зиму посіви озимих культур у всіх природно-кліматичних зонах України знаходяться в задовільному стані про що свідчить вегетаційний індекс (загальний вигляд стану рослинності на території України за показником NDVI) (рис. 3.2). Видно, що на території південних областей показник NDVI дещо поступається

НУБІП УКРАЇНИ

зонам Полісся та Лісостепу, що, можливо, пов'язано з більш пізніми строками сівби та гіршими умовами зволоження посівного шару ґрунту. В південних областях спостерігається покращення стану посівів.

НУ

аїни

НУ

аїни

НУ

аїни

Рис. 3.2. Вегетаційний індекс посівів озимих станом на 10 листопада 2021 р.

Джерело: United States Department of Agriculture Foreign Agricultural Service

<https://fapad.fas.usda.gov/cropeplorer/>

НУБІП УКРАЇНИ

З огляду на рекордні ціни на пшеницю в поточному році, особливо восени 2021 року, плани щодо посівів ярової пшениці в 2022 році є досить оптимістичними.

НУБІП УКРАЇНИ

Важливим є розуміння ситуації, щодо наявних залишків з попереднього періоду та обсягів експорту та імпорту. Імпорт пшениці традиційно є незначним – близько 60-100 тис. тонн посівного матеріалу для покращення генетики садивного матеріалу.

НУБІП УКРАЇНИ

Досить складна для прогнозування друга частина балансу, а саме формування показник в попиту потенційних покупців продукції

Для визначення попиту пшениці важливо розуміти канали її реалізації.

НУВБІП УКРАЇНИ

- фонд споживання, тобто надходження пшениці на харчові цілі виходячи з сьогоденних запитів громадян;

- кількість, яку виробники залишать у якості садивного матеріалу, а яку будуть імпортувати для поліпшення якості генетичного матеріалу;

НУВБІП УКРАЇНИ

- кількість фуражної пшениці, яка буде використана на кормові цілі для потреб тваринництва, а отже потрібно аналізувати сьогоденню структуру поголів'я, а також наміри щодо його розширення (скорочення);

НУВБІП УКРАЇНИ

- втрати пшениці в процесі збору, доставки, переробки, тощо;
- кількість пшениці, який може бути направлений на експорт. Тут потрібно передбачити торговельні мита, квоти і т. і., які можуть бути уведені як Україною, так і її торговельними партнерами.

НУВБІП УКРАЇНИ

Усі перераховані складові формують попит на пшеницю, яка є стратегічним товаром будь-якої країни.

Насамперед слід оцінити обсяги споживання пшениці усередині країни та можливості її відвантаження на експорт.

НУВБІП УКРАЇНИ

Фонд споживання в Україні складає всього 30-33% від загального виробництва, згідно наших досліджень в пункті 2.2 (табл. 2.8). Причому на продовольчі цілі йде близько 70% від загального обсягу споживання, як ми з'ясували в пункті 2.2. (рис. 2.11).

НУВБІП УКРАЇНИ

Згідно наших прогнозів, фонд споживання складе в 2021/2022 маркетинговому році – близько 9 200. За нашими оцінками, використання пшениці на харчові цілі залишиться на рівні минулого маркетингового року (6 100 тис. тонн). Разом з тим, збільшиться обсяг використання пшениці на фуражні цілі – до 3 100 тис. тонн, завдяки покращенню раціонів годівлі худоби та птиці, адже за офіційними даними, збільшується кількість свиней саме в сільськогосподарських підприємствах.

НУВБІП УКРАЇНИ

Запаси пшениці в Україні досить швидко зменшуються. Ще б пак, за останніми відомостями експорт пшениці здійснюється опережуючими

темпами і вже на 18% перевищив минулорічні темпи експорту. Проте, неприємним сюрпризом для трейдерів стало подорожчання зерновозів, оприлюднене АТ «Укрзалізниця». Так, в жовтні вартість оренди зерновоза зростає до 1200 грн/добу (+200 грн/добу). Наразі, і трейдери і фермери

побоюються, що витрати на зберігання та перевезення зерна зростуть, що знизить його конкурентоздатність на світовому ринку і ці питання потребують достатньо уваги з боку державних органів.

Мінагрополітики України та учасники зернового ринку в останній декаді жовтня підписала доповнення до Меморандуму про взаєморозуміння на 2021/2022MP, в якому визначили можливий для експорту обсяг пшениці на рівні – 25,3 млн. тонн. Цей Меморандум підписується щороку і дозволяє експортерам без стресів планувати свою діяльність, а державі утримувати експортний потік в передбачуваному руслі.

На основі аналізу фундаментальних чинників та вивчення думки експертів, нами здійснено оцінки балансових показників, орієнтуючись на інформацію про врожай пшениці в Україні, прогнози експортних показників згідно Меморандуму про взаєморозуміння на 2021/2022MP та оцінок Міністерства сільського господарства США (USDA), тощо.

НУБІП УКРАЇНИ

Таблиця 3.1.

**Прогнозний баланс попиту і пропозиції пшениці
у 2020/2021 маркетинговому році
(оцінка станом на 10.11.2021), тис. тонн.**

Показники	2020/2021	2021/2022 (прогноз)
Залишки на початок року	1504	1505
Виробництво	25400	33000
Імпорт	132	100
Пропозиція продукції, всього	27056	34605
Експорт	16851	24000
Фонд споживання	8700	9200
<i>в тому числі</i>		
на відгодівлю худобі	2600	3100
на продовольчі цілі	6100	6100
Залишки на кінець року	1505	1405
Попит на продукцію, всього	27056	34605
Площа посіву, тис. га	7400	6847
Урожайність, ц/га	4,46	3,71

На початку листопада продовольчу пшеницю з вмістом білку 12,5% реалізували за ціною – 8000 грн./тонну, фуражну – за ціною 7500 грн./тонну на умовах постачання EXW. Це на 100-200 грн/тонну більше, ніж місяцем

раніше. За нашими оцінками середні ціни на пшеницю мають ще потенціал росту в найближчі місяці, з огляду на високий експортний попит, обмежуючі митні заходи з боку Росії та Казахстану, сприятливу цінову ситуацію на світових біржових майданчиках, знецінення української грошової одиниці.

Окрім цього, на супутніх товарних ринка зернових та олійних культур також спостерігаються свої цінові рекорди.

Для покращання ситуації з реалізацією пшениці слід вирішити ряд проблем галузі, зокрема необхідно створити умови для захисту

товаровиробників від ризиків коливання цін, налагодити законодавчо-нормативну базу, щодо функціонування форвардних контрактів.

Так, минулого року, в Україні склалася досить складна ситуації зі збутом зерна. Ціни на початку року дуже відрізнялися від цін восени. Водночас,

багато господарств заключали форвардні угоди весною по ціні, яка була меншою на 2000-2500 грн./тонну і перед виробниками постала дилема: виконувати форвардні контракти по невигідним цінам, чи платити пеню за

недотримання умов контракту, яка була вигіднішою, ніж продаж зерна за цінами, набагато нижче ринкових.

Як виявилось, питання виконання форвардних контрактів є досить проблемним, оскільки не урегульовано в законодавчому полі. Форвардні угоди потребують чіткої нормативної бази, розвинутої системи страхування посівів та прозорого ведення агробізнесу.

Серйозною проблемою є й те, що вітчизняний товаровиробник (дрібний та середній) не має можливостей для хеджування ризиків зниження цін, як це може зробити фермер в будь-якій розвиненій країні. Великі агрохолдинги здійснюють операції хеджування за межами країни, користуючись своїми можливостями, тоді як для дрібного виробника це неможливо здійснити.

Іншою проблемою є те, що в Україні відсутня біржова торгівля сільськогосподарською продукцією усередині країни. Крупні агрохолдинги здійснюють хеджування ризиків за межами країни і досягають максимальних прибутків, тоді як відсутність можливості хеджування всередині країни є

серйозною перешкодою для отримання сільськогосподарськими товаровиробниками (дрібними і середніми) максимальних прибутків.

НУБІП України

НУБІП України

ВИСНОВКИ

1. Біржові ціни є орієнтиром при формуванні спотових цін, тому досить важливим є вивчення цінової ситуації на певні види продукції саме на біржових торговельних майданчиках. На сучасних біржах торгують ф'ючерсними контрактами, які є найточнішим індикатором майбутніх цін, адже ціни віддалених контрактів уже увібрали в себе усі можливі чинники впливу на прогнозовану ціну. Саме тому, ми вивчали не лише внутрішні чинники впливу на ціну пшениці, а також і зовнішні чинники впливу на біржову ціну пшениці, яка сьогодні формується на світових біржових майданчиках, таких як CBOT, CME, MATIF.

2. На базі вивчення та узагальнення наукових праць вчених було визначено напрямок якісного аналізу товарного ринку – кон'юктурний аналіз. У другому розділі магістерської роботи було проаналізовано кон'юктуру світового та вітчизняного ринку пшениці, основні балансові показники, такі як виробництво, споживання, експорт, імпорт, перехідні залишки, тощо. На підставі цих показників проаналізовано сучасні тенденції біржових та позабіржових цін на пшеницю. Отримавши необхідну базу даних, в третьому розділі здійснено прогноз балансових показників та цін.

3. Україна нарощує експорт пшениці, який уже сьогодні сягає 65-70% власного виробництва. Саме тому, вплив світових цін на внутрішні є досить актуальним питанням. В наших дослідженнях, ми спочатку проаналізували ситуацію на світових біржових майданчиках та чинники впливу на біржові котирування пшениці, насамперед світові баланси, а вже потім перейшли до аналізу та прогнозування внутрішніх цін.

4. Світове виробництво пшениці в 2021/2022 маркетинговому році сягне 775 млн. тонн, але світове споживання буде ще вищим 787 млн. тонн, завдяки зростаючому попиту з боку таких країн, як Китай, Індія, Іран, Пакістан, Турція, тощо. Розширення світового споживання пшениці зумовлено процесами постійного зростання населення цих країн. Як відомо

пшениця виконує подвійну функцію: використовується для споживання населення та відгодівлі тварин і птиці.

5. Біржові котирування на пшеницю в останні роки зростають.

Особливо стрімкий ріст відбувається в останні місяці 2021 року, коли біржові котирування на пшеницю підскочили до 8,2 дол./бушель (рекордний рівень за останні 9 років). Ціни на пшеницю зростали під впливом активного експортного попиту в результаті побоювання якихось форс-мажорів через пандемію Covid-2019. Схоже більшість країн намагалися забезпечити себе зерном, щоб не стикатися з його дефіцитом, за будь-яких екстремальних умов.

6. Ціни українське зерно також зростає, незважаючи на рекордні обсяги збору врожаю в 2021 році – близько 33 млн. тонн. Експортні ціни на продовольчу пшеницю з вмістом білку 12,5% були на рівні 318 дол./, з вмістом білку 11,5% – 313 на умовах постачання FOB в портах Чорного моря. На фуражну пшеницю ціни також зросли до 298 дол./тонну на умовах постачання FOB. Експортні ціни на чорноморську пшеницю зростали під впливом високого експортного попиту, який виник внаслідок того, що Росія увела експортні обмеження на вивіз пшениці із країни.

7. На внутрішніх елеваторах ціни також зростали услід за експортними цінами. Так, у вересні-листопаді 2021 року ціни на пшеницю почали досить різко зростати і досягли рівня близько 8800 грн./тонну на умовах поставки EXW.

8. В регіональному розрізі найнижчі закупівельні ціни в Закарпатській, Львівській, Чернівецькій областях через віддаленість цих регіонів від портів. Найвищий рівень цін відзначається в Черкаській та Полтавській областях.

9. Нами проаналізовано різні методи прогнозування і для короткострокового прогнозу цін на пшеницю обрано: фундаментальний аналіз, метод екстраполяції часового ряду, балансовий метод та експертні оцінки гравців ринку.

НУБІП УКРАЇНИ

10. За нашими оцінками та оцінками експертів ринку обсяг виробництва пшениці в Україні складе близько 330 млн. тонн, що дозволить експортувати понад 25 млн. тонн зернової. Для внутрішніх потреб буде використано 9,2 млн. тонн, із них на продовольчі цілі 6.1 млн. тонн, на фуражні

НУБІП УКРАЇНИ

цілі 3,1 млн. тонн. За умови успішної реалізації експортних програм, залишки пшениці на кінець року становитимуть близько 1,5 млн. тонн.

11. Наші прогнози свідчать, що ціна на пшеницю в Україні в найближчі три місяці (листопад 2021 – січень 2021) має ще потенціал росту, через високий експортний попит та девальвацію вітчизняної валюти.

НУБІП УКРАЇНИ

12. Для підвищення ефективності функціонування ринку зерна в Україні має запрацювати механізм хеджування ризиків. Розвиток таких інструментів як деривативи матиме колосальний вплив на ринки сільгосппродукції та економіку в цілому. Ключовим аспектом запуску

НУБІП УКРАЇНИ

організованої торгівлі є системна робота на національному рівні для розвитку деривативів, як інструментів хеджування ризиків на аграрному ринку.

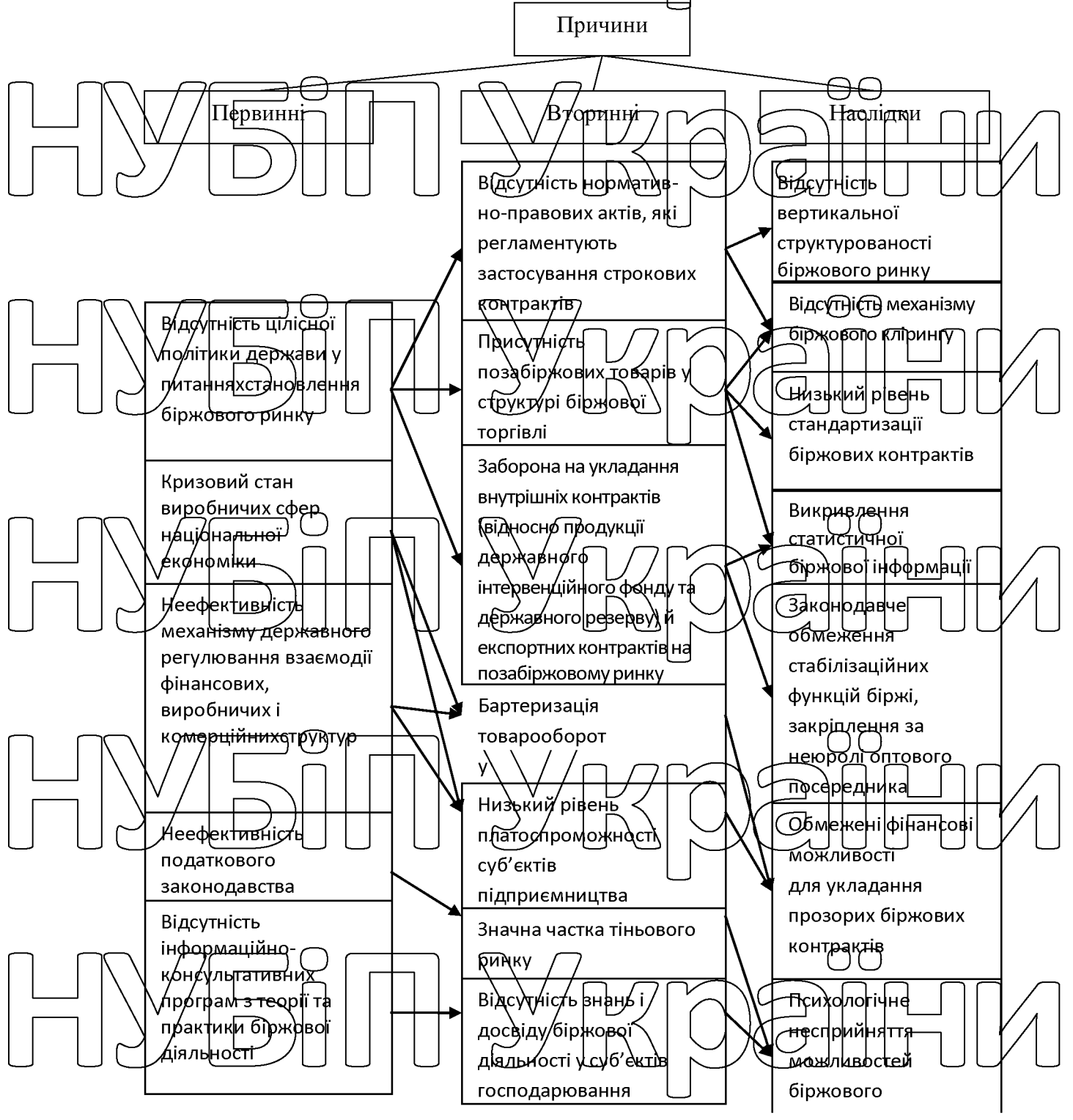
НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП України

Додаток А

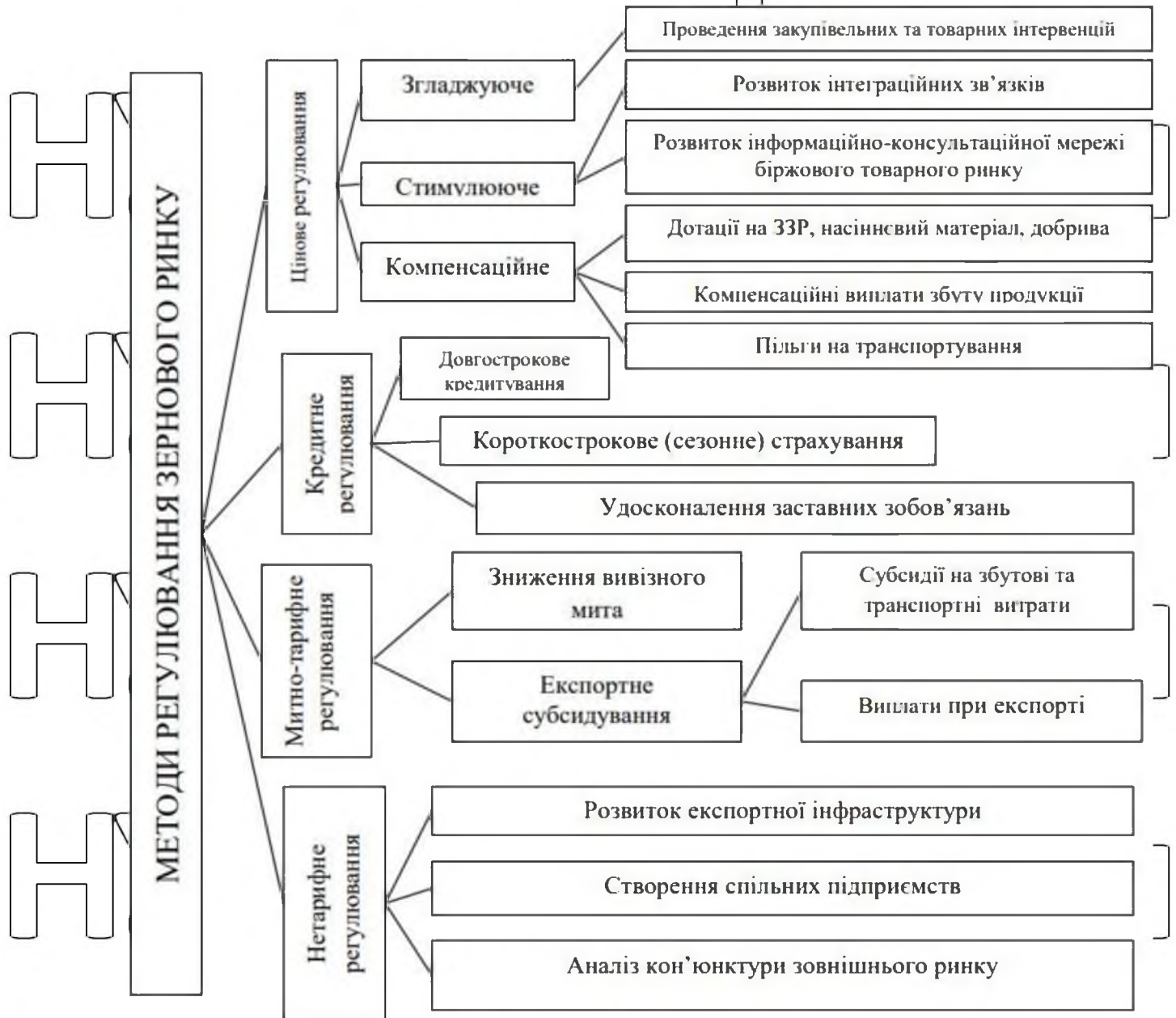

Причини недостатнього розвитку бірж та їхні наслідки для біржового ринку України

НУБІП України

НУБІП України

Додажок Б

НУБІП України

Пропонований економічний механізм державного регулювання біржового товарного ринку

НУБІП України

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / За ред. М. В. Присяжнюка, М. В. Зубця, П. Т. Саблука, В. Я. Меселя-Веселяка, М. М. Федорова. – К. : ННЦІАЕ, 2012. – 1008 с
2. Аграрний сектор України на шляху до євро інтеграції : монографія; За ред. О. М. Бородіної. – Ужгород: ІВА, 2006. – 496 с.
3. Аналітика українського ринку експорту кукурудзи. URL: <https://msb.aval.ua/news/?id=24942>
4. Басовский Л. Е. Современный стратегический анализ: Учебник. – М. ИНФРА-М, 2013. – 256 с
5. Бізнес-навігатор. – 2018, №3 (46), с.69-74. URL: <http://www.business-navigator.ks.ua>
6. Бурлака Н. І. Україна як світовий експортер зерна / Н. І. Бурлака // Збірник наукових праць ВНАУ. – 2012. – № 3(69). – 36-41 с. URL:: <http://econjournal.vsau.org/files/pdf/a/717.pdf>
7. Виклики і шляхи агропромислового розвитку / Пасхавер Б.Й., Шуравська О.В., Молдаван Л.В. та ін.; За ред. акад. УААН Б.Й. Пасхавера; НАН України; Ін-т екон. та прогнозів. – К., 2009. – 432 с
8. Виробництво зернових в Україні. URL: <http://info-terra.com.ua/proizvodstvo-zernovykh-u.html>
9. Галенко О. І. Розвиток світового ринку зерна: проблеми та тенденції / О. І. Галенко // Агросвіт. – 2017. – № 10. – 24-29 с
10. Голомша Н. Є., Дзядикевич О. Я. Перспективи світового ринку зерна / Н. Є. Голомша, О. Я. Дзядикевич // Економіка АПК. – 2016. – № 8. – 49-52 с.
11. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

12. Деякі питання Аграрної біржі: постановою Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2010 року. № 196. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/196-2010-%D0%BF>

13. Економічна кон'юнктура і тенденції розвитку ринку зерна в Україні URL: <http://globalteka.ru/order/11340.html>

14. Лячук, М. М., Панкратова Л. Л. Розвиток торгівлі та проблеми в ланцюгах товаропостачання продовольства в Україні. Економіка АПК. №8. 2020. с. 22-28. URL: <http://www.eapk.org.ua/contents/2020/08/22>

15. Індекс продовольчих цін Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: <http://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/>

16. Індекс цін на сільськогосподарську продукцію URL: <https://index.minfin.com.ua/economy/index/agroprice/2018>

17. Кирилов Ю. С. Кон'юнктура світового ринку сільськогосподарської продукції: теорія, методологія, практика: [Монографія] / Ю. С. Кирилов. – Харків: Олд-Плюс, 2010. – 416 с.

18. Кирилук Є. М. Розвиток біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією в Україні. Вісник Черкаського університету. 2015. № 12 (345). С. 46–53.

19. Кіндрацька Г. І. Стратегічний менеджмент / Г. І. Кіндрацька – [2-ге вид. переробл. і доповн.]. – К.: Знання, 2010. – 406 с.

20. Корнієнко В. М. Деякі питання правового регулювання аграрного ринку України. Форум права. 2013. № 2. С. 248–252.

21. Котлер Ф., Армстронг Г. Основи маркетингу / Ф. Котлер, Г. Армстронг. – [9-ге вид.] – М. Вільямс, 2003. – 1100 с.

22. Кушнір Н. О., Славич М. М. Сучасні тенденції розвитку України на світовому ринку зерна / Н. О. Кушнір, М. М. Славич // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. – Ч. 2. – № 15. – 125-128

с.

23. Лавринчук О. В. Напрямок розвитку ринку зерна в Україні / О. В. Лавринчук // Економіка АПК. – 2014. №9. – 125 с.

24. Лещук І. В. Розвиток біржового ринку сільськогосподарської продукції в Україні : дис. канд. економ. наук; спец. 08.00.03 – Економіка та управління національним господарством. Житомир, 2019. 234 с

25. Ліщук Ю. С. Розвиток біржового ринку сільськогосподарської продукції. Економіка і суспільство. 2018. Вип. 15. С. 147–153.

26. Лотиш О. Я. Глобальні ціни на аграрну продукцію: нові виклики та можливості для України / О. Я. Лотиш // Науково-виробничий журнал з економіки

27. Лотиш О. Я. Стратегічний аналіз зернової галузі: стан та перспективи розвитку / О. Я. Лотиш // – Науковий економічний журнал «ІНТЕЛЕКТ XXI» . – 2018, №3 (46), с.74-79. URL: <http://www.intellect21.nuft.org.ua>

28. Макаренко П. М. Теоретичні аспекти сутності ринку та його видів. / П. М. Макаренко. URL: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.2/003.pdf>.

29. Мировой Атлас Данных URL: [https://knoema.ru/atlas/topics/Сельское хозяйство](https://knoema.ru/atlas/topics/Сельское_хозяйство).

30. Олефір В. К. Вплив зовнішніх факторів на кон'юнктуру внутрішнього ринку агропродовольчих товарів / В. К. Олефір // Економіка і прогнозування – 2012. – №1. – 143-145 с.

31. "Основні показники зовнішньої торгівлі України URL: http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/zovnishni_rinki/.

32. Офіційний портал Інформаційно-аналитичної агенції «АПК-Інформ» АПК online URL: <http://www.apk-inform.com>

33. Офіційний сайт USDA (Міністерства сільського господарства США). URL: <http://www.usda.gov/wps/portal/usda/usdahome>.

34. Офіційний сайт державної служби статистики України URL:
<http://ukrstat.gov.ua>.

35. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України.
URL: <http://minagro.gov.ua>.

36. Офіційний сайт Організації з питань продовольства і сільського господарства ООН (ФАО). URL: <http://www.fao.org/home/ru>

37. Панкратова Л.Л., Грабіна С.М. Цінові позиції української пшениці на світовому ринку. Біоекономіка і аграрний бізнес. Том 11 (4). 2020. URL:
<http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Bioeconomy/article/view/15242>

38. Панкратова Л.Л. Чинники, що формують цінові тренди на пшеницю на світових біржах та спотовому ринку України. Український соняшник. 2017. №3(62). С. 76-86.

39. Побоченко Л. М., Троян В. В. структура та динаміка світового ринку продовольства / Л. М. Побоченко, В. В. Троян // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2018. – № 24. URL: <http://global-national.in.ua/archive/21-2018/21.pdf>

40. Попит і пропозиція на ринку зерна URL: <http://um.co.ua/10/10-6/10-66228.html>

41. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою : Закон України від 09.02.2012 № 4391-VI. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4391-17>.

42. Про створення Аграрної біржі : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.12.2005 № 1285 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1285-2005-%D0%BF>.

43. Про зерно та ринок зерна в Україні : Закон України від 04.07.2002 № 37-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/37-15>.

44. Про зерно та ринок зерна в Україні: Закон України № 5518-VI (5518- 17) від 06.12.2012, зі змін та допов. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт

Верховної Ради України. URL: <http://zakonrada.gov.ua/laws/show/37-15/sp:side:max25/ed20170719/stru>

45.Про товарну біржу : Закон України від 10.12.1991 No 1956-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1956-12>.

46.Проект Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року : постанова Кабінету Міністрів України. URL: <https://agro.me.gov.ua/ua/gromadyanam/konsultaciyi-z-gromadskistyuu/inshе-obgovorennya/proekt-derzhavnoyi-cilovoyi-programi-rozvitku-agrarnogo-sektoru-ekonomiki-na-period-do-2022-roku?v=5d3e9f404f7b1>

47.Резнік Н.П. Особливості функціонування та перспективи розвитку біржової діяльності в Україні. Науковий вісник НУБІП України. No 247 (2016). С. 265–277.

48.Ринок зернових та олійних: стан та перспективи в Україні та світі. URL: <http://aaa-agro.com/events/11510.html>

49.Світовий ринок зерна: попит і пропозиція. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/9352-svitovyi-rynok-zerna-popyt-i-propozytsiia.htm>

50.Світові лідери на ринку експорту-імпорту зерна URL: <http://universal-trade.in.ua/torgivlia/svitovi-lideri-na-rynku-eksportu-importu-zerna>

51.Ситуація на світовому ринку продовольства. URL: <http://www.fao.org/worldfoodsituati>.

52.Соподкий М.О. Проблеми та напрями розвитку біржового товарного ринку в Україні. Ефективна економіка. 2017, No 10. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5814>

53.Список українських товарних бірж: Асоціація «Біржові та електронні майданчики». URL: <https://aeaep.com.ua/spysok-birzh/>.

54. Яворська В.О., Ксберник Л.В. Аналіз стану вітчизняного біржового аграрного ринку. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2014. Вип. 200(2).

55. Янишин Я., Булик О., Лаврів І. Функціонування аграрних бірж в Україні. Аграрна економіка. 2014. Т. 7, № 3-4. С. 47-51.

56. Dibrova, A., Pankratova, L., Cheban, I. Simulation of agricultural policy scenarios using the AGMEMOD model. *CEUR Workshop Proceedings, 2020*, Vol. 2732, p. 471-486. URL: <http://ceur-ws.org/Vol-2732/20200471.pdf>

(Scopus)

57. Kvasha, S., Pankratova, L., Koval, V., & Tamosiūnienė, R. Illicit Financial Flows in Export Operations with Agricultural Products. *Intellectual Economics, 2019*, 13(2), 195-209. URL: <https://ojs.mruni.eu/ojs/intellectual-economics/article/view/530> (Scopus)

58. Pankratova, L., Faiientko, T., Lysenko, Y. Using Trading System Consolidated Models in Stock Exchange Price Forecasting. *Communications in Computer and Information Science, 2020*, 1175 CCIS, с. 364-391. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-39459-2_17 (Scopus)